

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XI. évfolyam 125-126. szám
2007. július-augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1–3. I. emeleti zeneterembe

Az örmény liturgia megemlékezéseiből

„Emlékezzél meg Uram, és áldd meg azokat, akik fogadalmat tettek és akik szent Egyházadért eredményesen munkálkodnak, valamint azokat, akik irgalmas cselekedettel megemlékeznek a szegényekről, és engedd el – belőled fakadó bőkezűséggel – tartozásukat százszorosan itt és az örökkévalóságban.”

Ha egy szóban akarnám az idézet jelentőségét, mondanivalóját megfogalmazni: jócselekedetek. Ezek nélkül holt a mi hitünk. Törekedjünk hát minél több jót tenni, mert az által változik a világ!

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: www.magy-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu · magyar.ormeny@t-online.hu

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Dávid Csaba

Gergely ma is megvilágosít

– Amit ezek csinálnak, az csoda – mondja Szongoth Gábor június 22-én, pénteken este a *Téka* udvarán. Ekkor érkezett meg az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* egyik csoportja Szamosújvárra. Szongoth Gábor és magam az *Országos Örmény Önkormányzat EÖGYKE-képviselőcsoportja* nevében; másnap csatlakozott hozzánk *Várady Mária*, ugyancsak OÖÖ-képviselő.

Meleg volt, akár Budapesten, az ég pedig csillagos – nem úgy, mint Budapesten. Szamosújvár egét nem szennyezi annyi fény, hogy ne látszanának a csillagok. Szamosújvár egét elsősorban mégis földi, közöttünk s kétlábban járó csillagok ékesítik: ezt a Tékában tevékenykedő összes oktatóra, nevelőre érttem.

Aki még nem tudná, a *Téka Alapítvány* egyszerre sok minden: könyvtár, közösségi és művelődési ház, táncház és diszkó, legfőképpen pedig diákszál-

ló kilencven gyermek számára. Kilencven! – nem tévedés. Első elemistáktól érettségire készülőkig iskolaév idején minden korosztály lakhelye. A mezősegi szóránymagyarság gyermekeinek otthona, s román gyermekeké is, mert a Téka tevékeny apostolai úgy gondolják: művelés, nevelés, szeretet és törődés egy és oszthatatlan.

Persze, számítógépek is vannak és a kicsi, nyomorgó mezősegi falvak gyermekei a folyóvíz, a meleg zuhany, s az ágyneműben alvás mellett az internettel

is megismerkednek. Felkészítik őket a holnapra, amely már ma itt van: hogy tájékozódjanak és ne csak kubikolni vagy gombát szedni legyenek jók.

– Csoda, amit ezek csinálnak – ismétli Szongoth, mire *Benedek Katalin* és *Kabdebó János*, az ifjabb Szongoth meg a többi jelenlévő

Az eladásra ítélt Szongott Kristóf szülői ház előtt

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

csak őszintén bólogatni tud. *Lengyel Marika* (fiatalabbaknak: néni) és az egész ügy szervező lelke, *Balázs Bécsi Attila* és társaik ugyanis a Téka Alapítvány ügyeit nem csupán munkaként végzik. A kilencven gyermekkel-fiattal kapcsolatos tennivalókat – tessék elképzelni, hogy a pénztelenségben és szűkösségben mennyi gondot tud jelenteni, ha valaki kilencven emberkének akarja biztosítani a napi betevő falatját! – nem másért teszik, mint a legnagyobb jutalomért. A saját jó érzésük, kötelességtudásuk és tiszta lelkiismeretük érdekében.

„Csoda, amit ezek csinálnak”... A péntek estét beárnyékolja egy fiatal férfi gondolja. A többiek, a szamosújváriak körülvették az udvaron és mindenfelől beszélgettek vele, de ő igyekezett haza a feleségéhez, aki várandós. – A másfél éves, kicsi leányukról a napokban derült ki, hogy leukémiás! Ma azért hívtuk ide, hogy a közösség lelket öntsön belé – mondja Attila, aztán felvezet az irodájába, s megmutatja a haematológiai leleteket: „*accut lymphoid leuchemia*” – a világ három legrondább szava. De Attila mutatja az internet-kapcsolaton jött felajánlásokat is: igen sokan jelentkeznek a segítségkérő felhívásra, ki így, ki úgy igyekszik hozzájárulni, hogy a kicsileány Debrecenbe, a kiválóan működő haematológiára kerülhessen.

Attila közben elmondja azt is, hogy fejlesztik a „követés” rendszerét: nem elég, ha valaki elvégzi segítségükkel az iskolát, tovább is kell gondolkodni. Ne

Szongoth Gábor az ősi szülői háznál

vessen semmibe a munka, a tanulás, tudjon a fiatal működni, műhelybe állni, egyetemre menni, értelmes munkát végezni, vállalni...

– Magyarosítanak? – hangzik fel néha román diákjaik miatt a kérdés-forma vád a hivatalos szervektől, amelyek amúgy, hivatalos, állami szervekhez méltóan semmit sem tesznek a gyermekekért.

Nem magyarosítanak: emberkéket nevelnek, tanítanak, segítenek az „élet” nevű furcsa, nehéz lecke megoldásában. A Téka nem csupán matematikát vagy irodalmat segít tanulni, hanem – hogy költőt idézzünk s ráadásul *Balassit*: emberségről példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak.

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Mellesleg nekünk, magyarországiaknak is, akik ott helyben, minden ottlétünk alkalmával rájövünk, hogy segíteni jövén magunk kapunk sok lelki segítséget, emberségről példát, vitézségről formát...

Másnap, szombaton, június 23-án a szórványörménység egyik legnagyobb templomában, a *szamosújvári örmény római katolikus templomban* 11.00 óra-

tennivalóink közben embertársaink javára is gondolkodunk. Efféléről beszél *Tófalvi Géza* atya, a *segesvári* plébános, aki vendégként tartja a szentbeszédet: a világoosság és a szeretet összefüggéseiről. Arról nem szól, hogy az birtokolja-e jobban a világoosságot, aki tud örményül, vagy tán az is, aki csak örmény származására hivatkozik s magyar anyanyelvű-

ként próbál ember lenni, bár eredetére büszke.

Mise után ebéd a plebánián. Im-már szokás szerint a magyarörmények a pincében, ami kedves, meghitt hely. Odafent, a plebánia dísztermében, *Szongott Kristóf* arcképe alatt az OÖÖ vezetősége és népe. Így jó: hiszen, akinek Isten hiva-

Szongoth Gábor emlékbeszédet mond

kor szentmise *Világosító Szent Gergely* ünnepére. Az örménység elsőrangú szentjének okán sokan érkezünk: az első padsorokban a magyarországi *Országos Örmény Önkormányzat* meghatározó tagozata, az elnökség, mögöttük a már említett *EÖGYKE-képviselők* és igen sokan, a római katolikus – vagy görög katolikus, és református – örmény származású magyarok. Erdély minden részéből s Magyarországból is.

Isten előtt végülis egyek vagyunk, ha

talt adott, annak eszet is adott hozzá s ezért fentebb való.

A magyarörmények aztán a kijelölt időpontban leszállnak a templom kriptájába is, koszorúzni. Van itt látnivaló elég, itt nyugszik *Armenopolis* múltja, s itt van látogatásunk alaphangja is: száz éve hunyt el *Szongott Kristóf*. Mécseket gyűjtünk sírköve előtt, letesszük a koszorúkat és elmondjuk a Miatyánkot. Ezután a helybeli s magyarországi magyarörmények átvonulnak a közelben

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

álló házhoz, ahol emléktábla áll, mely szerint ott élt és dolgozott a szamosújvári magyarörmény armenológus, aki vélhetően a nyugati szórványörménység egyik legnagyobb tudósa. Aki ma, Magyarországon örmény származásúnak, vagy egyenest és büszkén Örményországból érkezett örménynek tudhatja magát, elképesztően sokat köszönhet – s kell köszönnie – annak a száz éve elhunyt szamosújvári tanárnak.

Szongott Kristóf munkássága sokak számára „egyszerűen csak” Szamosújvár történetének leírása, a magyarosodó örmények szokásainak rögzítése. Ha azonban belegondolunk, sokkal többről van szó: Szongott munkássága által *megfogalmazta* a magyarrá váló erdélyi örménységet. Mindig emlékeztetett arra, hogy honnan származunk, lejegyezte, hogy elődeink miként váltak kettős identitásúvá. A többségi magyarságban fenntartotta a tudatot, hogy örmény származásúak élnek közöttük!

Bonyolult dolog egyszerre tudatosítani s érezni örmény származást és magyar jelent? Talán bonyolult, de mondhatjuk így is: „*egész embert*” kívánó feladat. A kisebb s nagyobb magyarörmény közösségek működése az elmúlt két évszázadban (és ma is) arról tanúskodik, hogy nem igazán látható valamiféle, „*a százéves asszimilált lét miatti nyelvi és kulturális lemaradás*”, amit újabban emlegetnek. Sokkal inkább tetten érhető a kulturális gazdagodás, az új nemzeti környezetbe való beilleszkedés *mellett* a múlt őrzése. Empátia más kultúrák – így

a befogadó magyar kultúra – iránt.

Az egykori Szongott-háznál tehát ismét koszorúzás... közben minden jelenlévő töpreng, mert a ház eladó... s vajon mi lesz az emléktábla sorsa? Az épület – amelyben a „*Szamosújvár szabad királyi város monográfiája*” kötetei s húsztíz évén át a magyarországi armenológia meghatározó folyóirata, az „*Armenia*” készült – olyan rossz állapotban van, hogy az új tulajdonos bizonyára dőzert fog hívni és a kiváló belvárosi telken új épületet emel.

Tudunk-e tenni valamit? Legalább az emléktáblát megőrizni s akár a létrejövő új házra feltétni?

Ezután séta a temetőbe... *Simayak, Gajzágók* és mások: ismét *Szamosújvár* múltja, hiszen a magyarörménység *erzsébetvárosi, gyergyói és csíkszépvízi* jelenléte mellett *Armenopolis* a legmeghatározóbb. A sírkövek kétszáz éves homokkő-faragványok, 19. század végi vasöntvények és szerényebb cement-oszlopok..., aztán az 1960-70-es években betonvasból hajlított csicsatúrák...

EÖGYKE-koszorú és mécsék Szongott Kristóf sírjánál

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Majdnem három évszázad lenyomata.

Otthon aztán – mert hiszen elég volt az előző este s a szombat reggel, hogy otthonnak érezzük a Téka diákszallóját – már arról folyik a szó vacsoránál, hogy mit s miként... vagyis a temető után azonnal a holnapról kezdünk beszélni, mert a holnapért él az ember.

Előtte azonban, 18.00 órakor a Téka

Kultúrtermében tartott rövid konferencia témája is Szongott Kristóf és műve. A száz éve elhunyt szamosújvári tanár, kutató emlékének szentelt ülésen először *Kónyáné Stefánia* tanárnő tart rövid, összegző előadást Szongott munkásságáról. Ezután *Kiss Ferenc* beszél arról, miként szervezte-bonyolította a nyugati szórványörménység információ-áramlását a szamosújvári tanár.

Franciaországi levelet, valamint Szongott által írt levelet látunk, amelyben *Karátsonyi Aladár* grófnak ajánlja munkásságát. Az ülésen, amelyet Szongoth Gábor vezet le, többen hozzászólnak, *Issekutz Sarolta* és *Bálintné Kovács Júlia* is információ-áramlásról beszél. Az egyik legégetőbb téma épp az eladásra szánt Szongott-ház. Ismétlem: az ember a holnapért él akkor is, ha örménymagyar, s éppen elfeledte a

A pince kedves hely. Balról jobbra: Szongoth Gábor, Dávid Csaba, Benedek Katalin és dr. Issekutz Sarolta

Fotók: Kabdebó János

sokszáz éve otthagytott nyelvet, ám nem feledte az örmény mivoltot, származást.

Valójában nyelvtudásról kell beszélnünk? Vagy inkább lelkiismereti kérdésről, méghozzá abból a fogalomkörből, amit latin eredetű szóval identitásnak – uram bocsá' *kettős identitásnak* – nevezünk? Van-e, aki ezt nem érti s ha van, talán azért-e, mert nem akarja érteni?

Vasárnap, június 24-én reggel megtudjuk: a leukémiás kicsi leányka átment a túlvilágra. A megdöbbenő, bár várható hírt levertséggel fogadjuk, hiszen egyikünk-másikunk már részesült a gyermeke-temetés szörnyű élményében. De hadd mondjuk azt, hogy akkor most eggyel több magyar aprószent van ott, ahol a nemzetiség mit sem számít.

Aztán, hogy mégse a tragédia súlyával érkezzünk Budapestre, az EÖGYKE-cso-

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

port megáll *Bonchidán*, a *Bánffy*-kastély-nál. Jó érzés látni a restaurálást, a beomlott boltozatok visszafalazását, a magyar és angol nyelvű tájékoztatót arról, hogy milyen európai kertkultúrába illeszkedett egykor, a 17-19. században a *Bánffy*-park. Hogy milyen volt az egész kastély-együttes... Lehet, hogy valóban egy uniós tagországban járunk? Annak rémületes útjaival és másféle elmaradásával együtt?

A látogatás-sorozat vége *Válaszút*, *Kallós Zoltán* portája. A román járókelő útba igazít, amikor meglátja a gépkocsik magyar rendszámát: – Lehet! Kapu nyitva, Zoli bácsi itthon! – és mosolyog.

Van remény a mezőségi szórványmagyarok és a magyarörmények számára is? Higgyük, hogy van s nem hullunk szét, mint oldott kéve. Vigyük tovább Szongott Kristóf hitét.

Kiss Ferenc

Szongott Kristóf (1843 – 1907)

Szamosújvár szabad királyi város örmény származású fiainak sorában számos olyan egyéniség alakja tűnik fel előttünk, akiket a magyar művelődési és tudományos élet fáklavivőiként tisztelhetünk. A 100 éve elhunyt *Szongott Kristóf* egyike volt ezen kiválóságainknak, akik kultúrát teremtő munkásságukkal és erkölcsi tartásukkal kivívták a magyarság testvéri szeretetét.

Róluk mondotta *Teleki Sándor* a következőket: „Gyermekségem óta szeretem az örményeket, annyira, hogy bátran kinevezhetnének díszörménynek. Apám folyvást beszélt örményül. Szorgalmas, takarékos, vállalkozó, vendégszerető nép: pártolója irodalmunknak, művészetünknek, bátor katona, szabadságharcunk történetében ott állanak *Kiss Ernő*, *Csetz János*, *Gorové Antal*, *Hankovics György* és még hányan? Az 1848-49-i hadjáratunkban minden nemzeti-ségből került ki ellenünk kém, örmény egy sem... Sohasem fogom feledni azt

a fogadtatást, melyben 1848 végén Szamosújváron részesültünk.”

Szongott Kristóf istenfélő örmény szülők, *Szongott Jakab* és *Donovák Ripszima* gyermekeként született 1843 március 21-én *Marosbogáton*. A népiskolát és algimnáziumot az örmény anyavárosban, *Szamosújváron* végezte. Tanulmányait a *gyulafehérvári* papneveldeben folytatta és teljesítette ki. 1863-ban érettségizett „cum laude” kiváló eredménnyel. Ebben az időben fonódik össze neve Szamosújvár másik nagy fia, *Lukácsi Kristóf* nevével.

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Kiss Ferenc előadást tart

Lukácsi Kristóf szamosújvári esperesplébános egy ideig, 1853 és 1856 között a gyulafehérvári papnevelde igazgatója volt, a városi vezetéstől figyelmét a fiatal lelkészre irányította, és az akkor újraindult gimnázium tanári karába ajánlotta. Szamosújvár város képviselőtestülete még 1863-ban megválasztotta Szongott Kristófot a gimnázium tanárának. A választás eredményét dr. Haynald Lajos erdélyi római katolikus püspök elfogadta és kibocsátotta az erről szóló kinevezést.

Alig húsz évesen kezdte meg tehát tanári pályafutását, melyet negyven éven át sikeresen folytatott. 1894-ig a gimnázium, majd ennek államosítása után a főgimnázium tanáraként működött.

Szongott Kristóf humánus tartású, nagy olvasottsággal és széleskörű ismeretekkel rendelkező tanár volt. Szinte a reneszánszra emlékeztető sokoldalúsággal foglalkozott a tudományok és a tantárgyak ágazataival. Tanított mennyiségtant, rajzoló geometriát, földrajzot, fizikát, magyar és német nyelvet és az általa annyira kedvelt történelmet. De Szongott Kristóf sokkal több, sokkal számottevőbb volt, mint egy, az utókor haláljára érdemes tanár.

Az örmény-magyar szemlét alapító és szerkesztő kultúrunkás, az örmény művelődési intézményt útnak indító mecénás, a neves közéleti személyiség és az erdélyi örmény múlt részleteit feltáró tudós (kutató) ugyanolyan eredményekkel büszkélkedhetett, mint a sikeres tanár. E sokrétű és sikerekben bővelkedő munka elismeréseként 1877-től haláláig a város képviselőtestületének tagja volt, az *Erdélyi Római Katolikus Status* gyűlése soraiba választotta, a *Szent István Társulat* tiszteletbeli tagsággal jutalmazta, és a *Magyarországi Néprajzi Társaság* örmény szakosztályának nagyra értékelt előadójaként is működött.

Élete nagy céljának tekintette az erdélyi örmény múlt kutatását, a hagyományok ápolását, s ezeket a célokat, mint lapszerkesztő történész és múzeum alapító igyekezett megvalósítani.

Felbecsülhetetlenül sokat tett ezen a téren az 1887 és 1907 között Szamosújváron megjelenő magyarörmény szemléjével, az *Armenia*-val, mely mindkét nép művelődési életében oly jelentős

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

szerpet játszott. A folyóirat külső munkatársainak száma meghaladta ugyan a másfélszázat, de a 243 szám kétharmadát, mintegy 400 közleményt a történész és etnográfus Szongott Kristóf írta. Az örmény-magyar szemlét átlapozva szembevető a geneológiai és etnográfiai írások magas részaránya, és ezek tudományos igénye.

Az Armenia közleményeiből az is kitűnik, hogy Szongott Kristóf úttörő munkát végzett az ősi kultúrájú örmény nép irodalmának hazai népszerűsítésében. Ő fordította *Petőfi* költeményeit örményre, s ő vette fel a kapcsolatot az Argentínában száműzetésben élő *Czetz János* honvédtábornokkal. A kapcsolatfelvétel eredményeként Czetz János – Bem tábornok dicsőséges erdélyi téli és tavaszi hadjáratának egykori vezérkari főnöke – több levelet, visszaemlékezést küldött Szongottnak, aki ezeket az Armenia hasábjain adta közre (*Emlékezések az 1848-49-iki magyar függetlenség harcaiból. Armenia, 1892*). A kettejük közötti kapcsolat annyira szorossá és meghitté vált, hogy

Szongoth Gábor az egyik leszármazott

Szongott hazai látogatásra invitálta az agg tábornokot. „*Ami a hazamene-telt illeti – írja Czetz tábornok –, őszintén megvallom, hogy igen nagy kedvem volt a millenium alkalmával utolszor megfordulni kedvelt hazám nyájas völgyeiben, főleg a Székelyföldön, s szintúgy vártam erre nézve bármely csekély felhívást, ha szinte megrongálta volna a házi költségvetésem alapját. De ez nem jött, így ki tudja, ha valaha megvalósíthatom szándékomat?!...*” –

üzente Czetz tábornok a hálás Hazának.

Szongott Kristóf, aki szabadidejének nagy részét az erdélyi örmény történelem és hagyományok feltárására és magyar nyelven való ismertetésére szentelte, írásaiban az erdélyi örménység múltjára vonatkozó adatokat közölt, melyek nélküle jórészt elkallódtak vagy örökre ismeretlenek maradtak volna. A kötetekre menő óriási anyagot vasszorgalommal gyűjtötte, válogatta, fordította magyarrá.

Első különálló kötetben megjelent munkája *Khoronei Mózes*, az örmény Herodotosz Nagy Örményország Tör-

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

ténete című munkájának magyar nyelvű fordítása (Szamosújvár, 1892). Khoronei Mózes az örményországi *Duruperán* tartományban született egyes források szerint 370 körül, más adatok születését és működését a későbbi időkre helyezik. *Meszrop* és *Izsák* pátriárka tudós társaságába tartozott. Fő munkájában hazája történetét a kezdetektől egészen az önálló örmény királyság perzsák általi felszámolásáig vezeti, 428-ig. Igen változatos és érdekes forrásanyagot dolgozott fel. Az írott emlékek mellett helyet kaptak a történelmi tartalmú népregék, népmesék, költemények, mondák melyeket a szerző a nép ajkáról gondosan lejegyzett, összegyűjtött.

Khoronei történelmi művében a magyarság őstörténetére vonatkozóan is több értékes adatot találunk. A Kaukáz-

usban és Kelet-Ázsiában lakó *hunkhaus*, *khusan*, *euthalita*, *saka dáha* és *maszagéta* népeket már Lukácsi Kristóf is, Szongott Kristóf nagy elődje és mentora a magyarokkal rokonította. Ilyen szempontból Szongott azzal, hogy fordításában közreadta Khoronei világhírű művét, nagy szolgálatot tett a magyar őstörténeti kutatásoknak.

Erre vonatkozó további adatait és nézeteit *A magyarok eredete és őslaka* (Szamosújvár, 1906) című munkájában fejtette ki. Szongott, akárcsak nagy elődje Lukácsi Kristóf az örmény-magyar rokonság kimutatásán munkálkodott, és ezt 510 közös eredetű szó segítségével is igyekezett alátámasztani.

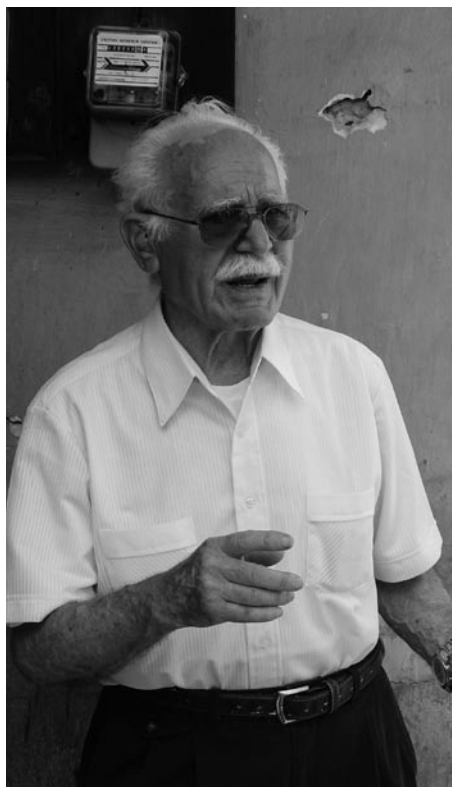
Szongott Kristóf első nagykitekin-
tész önálló munkáját a *Szamosújvár magyar-örmény metropolisz írásban és*

képekben (Szamosújvár, 1893) című monográfia képezi. Amint azt a szerző önmaga vallja: „Munkámat nagyobb részét eredeti örmény, még eddig senki által fel nem használt kéziratokból dolgoztam. Átolvastam többek közt a helybeli kereskedő-társaság összes iratait, végig lapoztam a tímár-társulat iratainak egy részét, felhasz-

Az attemplomban Szongott Kristóf sírjánál

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Az örmény származású Pongrátz Ödön

náltam a Szt. Ferenc rendház kéziratban levő történetét... Jó szolgálatot tettek saját gyűjteményeim, jegyzeteim és a szájhagyomány is.”

Szongottnak e munkája 1893 június 17-én Világosító Szent Gergely napján került a szamosújvári nagyérdemű közönség asztalára. A városról szóló könyv három részre tagolódik: *Előzmények, Szamosújvár múltja, és Szamosújvár jelene*. Ilyen jelentősebb fejezetek kapnak benne helyet, mint *A város alapítása, Az*

örmény püspökség, Városunk története 1848-49-ben, Hazai örmény népdalok, Hazai örmény népmesék, és még sok egyéb. Mindezeket száznál több fénykép, tollrajz és festmény reprodukció illusztrálja, melyek már önmagukban is értékes kordokumentumokat képeznek. Monográfiájával Szongott azt is be akarta bizonyítani, hogy „*e hazafias „új” város akárhány testvérét nemcsak utolérte, hanem egyben-másban azok közül többet túl is szárnyalt, azért méltán megérdemli a haladó díszes jelzőt,(...) És én abban a hitben ringatom magamat, hogy elértem céloamat, mert sikerült megmutatnom azt, hogy Szamosújvár városa nemcsak érdekléssel bírnak az igaz, szép és jó eszméi, hanem azon anyagi áldozattól sem riad vissza szűkeblűen, melyet ezen eszmék megvalósítása igényel.*”

Az olvasóközönség igényeit és óhaját tartotta szem előtt Szongott Kristóf, amikor megírta *A hazai örmény családok geneológiája (Szamosújvár, 1898)* című munkáját, melyet állítása szerint „*az utónemzedék aligha megírhatja, mert nem lesz abban a kedvező helyzetben. Én megtehetem, mert eltekintve minden kedvező körülménytől a városi megbecsülhetetlen levéltár udvaromban van.*”

Munkája forrásértékű, mert az egyes örmény családok eredetére és nevére vonatkozó állításait pontos idézettel be is bizonyítja.

Amikor 1893-ban Szamosújváron lebontják a régi városházát, az ott fel-

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

halmozott iratok, mintegy 10 stráfszekerényi anyagot saját kérésére, hogy megmenthesse az enyészettől –, Szongott Kristóf lakásának udvarára szállította. A helytörténész Szongott úgy érezte, feladatát képezi a levéltári anyag áttanulmányozása, rendszerezése és feldolgozása.

Ilyen irányú munkája során a történész olyan dokumentumokat talált és mentett meg az utókor számára, melyek hozzájárultak Szamosújvár és az erdélyi örmények múltjának jobb megismeréséhez. E feltáró, rendszerező és értékelő munka eredményeként született meg *Szamosújvár szab. kir. város monográfiája* című háromkötetes munkája (Szamosújvár, 1901), melynek kiegészítéseként 1903-ban közreadta a negyedik kötetet *A magyarországi örmények etnográfiaja* címen. A négykötetes, 1682 (439, 571, 277, 395) lapra terjedő monográfia megírását hatalmas kutatómunka előzte meg. Amint azt a szerző vallja: „a nálam lerakott 6 millió akták mindegyikét, minden lapját pontosan átolvastam, s egyetlen egy jegyzőkönyv „fractura” (liber expeditorem), számadás (defetr),

Kallós Zoltán néprajztudósnál Válaszúton. Mellette balra Várady Mária, jobbra dr. Issekutz Sarolta és Balogh Jenő

hivatalos levél, kérvény vagy más természetű irat elolvasatlanul nem maradt... ezekből saját kezűleg jegyzeteket készítettem, még bár egyetlen oklevelet sem másoltattam mással”.

Az első három kötet címe: *Általános rész, Önálló részletek és Magyar-Örmény metropolisz.*

Szongott munkáinak erénye, hogy elsősorban forrásértékű mű. Számos olyan dokumentumot közöl benne, melyek azóta már eltűntek, vagy csak nehezen hozzáférhetőek. A szerző állítása szerint „a szíves olvasó sehol sem találkozik munkámban ilyen kifejezésekkel „*azt gondolom*”, „*azt hiszem*”, „*talán*”, „*valószínű*”, hanem határozottan állítok, és amit állítottam, azt idéztem eredeti oklevéllel be is bizonyítom”.

A terjedelmes monográfia szerkesz-

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

tésében meglehetősen öntörvényű, néhol követi a történetiség lineáris időrendjét, másutt tematikai rendszerezéssel halad az anyag feldolgozásában.

Szongott Kristóf élő tanúja volt a folyamatnak – és ezt monográfiájában is érzékelteti –, amint korábban a zárt erdélyi örmény közösség felbomlik, és a kolóniák addig kompakt lakossága a jobb megélhetés reményében messze földre kirajzik. Felbomlottak az addigi életkeretek, ezek során megszűntek a kiváltságok, az önirányítás és önrendelkezés, melyet a központi általános adminisztratív irányítás foglalt el. Ebben az időszakban válik egyre nyilvánvalóbbá az identitástudat meggyengülése és az asszimilációs folyamat hangsúlyosodása, mely az erdélyi örménység létszámának és társadalmi súlyának csökkenéséhez vezetett. E szinte törvényszerűen végbemenő folyamat ábrázolása és érzékeltetése Szongott monográfiájának nagy erénye.

Szongott Kristóf sikerekben bővelkedő munkáséletének nagy megvalósítása volt dédelgetett álma, az *Örmény Múzeum Egyesület (ÖME)* megalapítása. Ennek érdekében 1904 október 23-án tartották az első nagyobb nyilvános értekezletet a szamosújvári gimnázium tornatermében, ahol Szongott Kristóf felkérésére *dr. Herman Antal* etnográfus fejtekte ki a múzeum megalapításának eszméjét és jelentőségét. Azonnal meg is alakult a múzeum szervező bizottsága, melynek tagjai voltak mások mellett *Tódorfi Lukács* polgármester, *Bárány*

Lukács esperes-plébános és *Merza Gyula* publicista. A kezdeményezés hírére *dr. Mály István* orvos Kolozsvárról elküldte az első tárgyat a múzeum számára, egy örmény keresztelő kelengyét. Ezt követően Szongott lakásán, elnöklete alatt a bizottság tagjai szinte naponként ülészttek. Közben az adományok sokasodtak. Bárány Lukács plébános 40 darab varrottast, palástgallérokat (vágász) és *Verzár* püspök jelvényét a múzeumba letéteményezte. Ezeket egy XIV. századi zsoldároskönyv, kódexek, ruhaneműk és más értékes tárgyak követték. Szongott Kristóf egész házigyűjteményét, kéziratait és gazdag könyvtárát szekrényestől az ÖME javára adományozta. Közben pénzbeli adományok is érkeztek. Az ÖME megalakulásának, megnyitásának ünnepi eseményét Szongott Kristóf már nem érte meg. 1907 január 24-én, alkotó tevékenysége teljében tűnt el az élők sorából. Ravatalánál kiváló barátja *dr. Herman Antal* mondott magasztos gyászbeszédet.

1907 március 15-én jelent meg az Armenia „*Szongott füzete*”, mely Szamosújvár nagy fiának állított emléket. A Szongott Kristóf munkásságáról írott méltatások közül kiemelkedőnek találjuk azt, amelyet egy másik nagy barátja, a dési *Kádár József Szolnok-Doboka* vármegye hétkötetes monográfiájának szerzője a *Tanügyi Tanácskozó* (1901 szeptember 25.) egyik számában közölte: „*Szongott Kristóf szamosújvári gimnáziumi tanár a nyár folyamán bocsátotta közre Szamosújvár történetét Szamos-*

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

újvár monográfiája címen három kötetben, díszesen kiállított s közérdekű képekben gazdag munkáját. E műben hosszas fáradozásainak s kutatásainak eredményét vonzó előadásban találja az olvasó. Nemcsak a város, hanem az örmények történetét tárgyalja híven, kiemertően benne. E munkát mély vallásos szellem lengi át. Oly munkát, minő ez a monográfia csakis az írhat, kinek szíve-
 lelke telis-tele van hazája, népe, annak szokásai, múltja, jelene iránt való igaz szeretettel és odaadással. Az ilyen nem ismer fáradságot, áldozatot, csak hogy övéinek és hazájának használhasson. Ezt tette Szongott is, az örménység hazánkbeli legalaposabb tudósa, történetírója és etnográfusa, ki ezen és a már 15 év óta szerkesztett „Armenia” folyóirata által életében szobrot emelt magá-

nak, Szamosújvár és az örménység örök hálójára szerzett érdemet.”

Kádár József értékelését napjainkban is helytállónak találjuk, s róla többet, szebbet mi sem tudunk mondani, mert Szongott Kristóf életművében a kevés több belőle mint a sok, amelyhez minden kor hozzátesz valami alkotó tennivalót. Megérdemli tehát, hogy adózzunk emlékének!

A szerző történész, a *Pro Armenia Alapítvány* kiadásában megjelenő *Armenia* időszaki szemle szerkesztőbizottságának tagja, Désről.

(Elhangzott a Szongott Kristóf halála 100. évfordulója alkalmából rendezett emlékünnepeken Szamosújváron, a *Téka Alapítvány* székházában, 2007. június 23-án.)

Tófalvi Géza*

„A búzaszemnek a földbe kell hullnia”

1. A mai ünnep olvasmányában – Mikeás prófétától – a világosság és sötétség ellentétpárt hallottuk az Istennel való kapcsolat, illetve az Isten nélküli állapot kifejezésére. Az ember gondolatvilágát és lelkét minél inkább eltölti az Isten jelenléte, Isten barátsága, annál inkább világosságban él, és megvilágosodik élete igazi értelmét illetően. Ha azonban a rossznak, a gonoszságnak szolgálatába szegődik, akkor a sötétség, az Isten

nélküli vagy istentelen állapot lesz élete jellemzője.

Az örmény nép legkiemelkedőbb szentje a *Világosító* nevet azért kapta, mert Ő volt az, aki Krisztus világosságát, a krisztusi örömhír fényét tanításával és életpéldájával felmutatta az egész örmény népnek.

Ennek az apostoli munkának köszönhetően tudta és tudja az örménység mind a mai napig, hogy bármilyen

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

viszontagságosak is legyenek történelmének különféle korszakai, bármilyen sötét felhők tornyosuljanak is feje fölé, nem mondhat le a *Világosító Szent Gergely* által lerakott alapokról. A kétségbeejtőnek tűnő helyzetekben is Mikeás prófétával imádkozik: „Az Úrra emelem tekintetem, az Istenben bízom, aki megment, az én Istenem meghallgat engem.”

2. Mai evangéliumi szakaszunkban *János evangélista a meghalás és az élet látszólagos ellentétpárját* alkalmazza. Itt azonban a meghalás előfeltétele egy másik, igazabb életnek. Az élet a meghalás és elhalás folyamatából bontakozik ki. „*Ha a búzaszem nem esik a földbe és el nem hal, egyedül marad; de ha elhal. Sok termést hoz.*” (Jn 12, 24-25)

Mit is jelent ez az Úr Jézus által használt példázat? Milyen lényeges dologra akarja az Úr Jézus ráirányítani figyelmünket?

„*A búzaszemnek a földbe kell hullnia*” – jelenti *meghalni fizikai értelemben*. Jelenti az élet, e földi élet odaadását, elvesztését. A búzaszem a földbe kerül, és elhal. Jézus életét adta a kereszten. Meghalt, „*kilehelte lelkét*”, és ebből a halálból, majd feltámadásból embermillióknak (milliárdoknak) adott életet, új életet, igazi életértelmet. A búzaszem bő termést hozott. Végtelen értékű áldozata mind a mai napig képes átütő erővel rendelkezni. Jézus Krisztus istenemberi öntudatával belátta, hogy van egy határ, ahol a gonoszt, a rosszat csak úgy lehet

Szamosújvári templomkép

legyőzni, hogyha az ember türelemmel, szeretettel elviseli, elszenvedi, és így nem megy bele a gonosznak ütésre ütéssel válaszoló, szemet szemért, fogat fogért követelő ördögi körébe. Így váltalta a búzaszem sorsát.

Az életet csak úgy odadobni, odaadni nem lehet. Csakis igazi, végtelen értékek miatt, azok vonzásában teheti meg az ember, hogy akár életét is odaadja, csak hogy e végtelen értékek melletti elkötelezettsége csorbát ne szenvedjen. Ennek legfelső foka, amit *Nemeshegyi Péter SJ* így fogalmaz meg: „... *készen kell állnunk, hogy az Isten vagy az emberek*

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

iránti hűség és szeretet miatt szükség esetén feláldozunk és elveszítünk minden emberi értéket, sőt saját földi életünket is. Ha ez az eset beáll, nem ér semmi veszteség, mert a végtelen Isten, akit elnyerünk, minden véges értéket végtelenül felülmúl.” (Krisztusi emberiség, 63.)

Dr. Issekutz Sarolta a szamosújvári hívek között

Tófalvi Géza plébános prédikál

A búzaszemnek földbe kell hullnia – jelenti meghalni lelki értelemben – lemondani, értékekért élni lelki értelemben. Magába foglalja a lemondások különféle változatát, a böjtöt, az alimizsnát, az irgalmasság testi-lelki cselekedeteit, de ugyanígy tartalmazza az anyai szeretet mindennapi lemondásait, a családapá mindennapi áldozatvállalását családjáért végzett munkájában. Jelenti meghalni saját önzésnek, saját akaratomnak, felsőbb értékek miatt. Vagy tudni beleolvadni egy közösség szolgálatába, elveszve önmagának, belátva, hogy a közösség szolgálata, a közösség java igazibb, nagyobb érték a saját, egyéni, és valljuk be sokszor önző érdeknél.

A búzaszem jelenti *Isten Igéjét*. Jelenti az Örök Igét, a Megtestesült Istenembert, az igazi Világosságot. Jelenti a bennem megfoganni akaró Isten Szavát,

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Áldoztatás közben

mint ahogyan jelenti az Oltáriszentséget, ahol a búzaszem termése, a kenyér átváltozik, és bő termést hoz, bő termést hozhat lelki életemben.

3. *Világosító Szent Gergely* életének alapirányultsága tükrözi a búzaszem példázatát.

Nem hajlandó áldozatot bemutatni *Anahita* istennő oltáránál. Bátran szembeáll *Tiridát* királlyal, és vállalja a megkínzást, majd a több mint évtizedes földalatti börtönbüntetést.

Majd ezek után, a börtönből kikerülve megvilágosítja népét Krisztus evangéliumának örömhírével. E munkája közben képessé válik szembenézni akár fegyveres ellenállással is. Fáradhatatlanul végzi hittérítő munkáját, püspökségek és plébániák alapítását, a klérus képzését, majd élete végén a magány keresztyét.

Tudja, hogy Isten kegyelméből az általa elültetett hitnek a magja szárba

szökken, és bő termést hoz. Olyan termést, amely meghatározó lesz később az egész örmény nép számára. A hitnek olyan termését, amelyhez az örménység napjainkban is vissza tud nyúlni, és amelyből képes erőt meríteni mind a mai napig.

A búzaszem sorsát vállalnia kellett és vállalta Világosító Szent Gergely, de ezt a sorsot az örmény nép történelme folyamán is újból és újból felfedezhetjük. Itt gondolhatunk *Narekaci Szent Gergelyre*, vagy azokra a kimagasló örmény személyiségekre, akik a tudománynak, művészeteknek szentelték életüket, azokra, akik a szabadság eszméjéért áldozták életüket, vagy akik az egyes örmény közösségek szolgálatában, csendben, feltűnés nélkül éltek és élnek, vállalva a búzaszem sorsát.

És gondolhatunk a *legfájóbb sebre*, amely újból és újból felvérzik, az örmény népirtás áldozataira, akiknek életüket kellett adniuk csak azért, mert

Szongott Kristóf sírja

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

egy bizonyos néphez tartoztak, más hitvilággal, kultúrával rendelkeztek.

A sor elején a hagyomány szerint maguk az apostolok állnak *Szent Tádé* és *Szent Bertalan* személyében. Ebbe az életsorsba illeszkednek be a későbbi szentek, kiemelkedő személyiségek, akikről együttesen az örmény liturgia így emlékezik meg: „*A szent apostolokról, prófétákról, vértanúkról, tanítókról, az összes szent püspökről, patriarkáról, papokról, igazhitű diakónusokról és minden szentről történjék megemlékezés ebben a szent áldozatban.*”

Az ember felkapja a fejét, fel kell, hogy kapja a fejét, amikor örmények által lakott településeken, vidékéken megy keresztül. Ma is megtapasztaljuk

e közösségekben, az átöröklött mag, a keresztény és igaz emberi értékek iránti ragaszkodást, azok szárba szökkenését és akár határokon való átívelését, és a törekvést, hogy egy kévébe legyenek összegyűlve.

Kérjük Isten áldását a mai örmény közösségekre, mindenkit beleértve, aki ragaszkodik az ősi gyökérhez, és kérjük Istent, hogy Világosító Szent Gergely közbenjárására ajándékozzon meg mindnyájunkat az Örök Ige igazi világgosszával. Ámen

*(A segesvári-erzsébetvárosi katolikus plébános szentbeszéde elhangzott 2007. június 23-án Szamosújváron, a Világosító Szent Gergely napi ünnepségen.)

Tófalvi Géza atya dr. Issekutz Saroltával és Szongoth Gáborral

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Örmény közösségfenntartás

Szent Gergely-napi búcsút tartottak szombaton (2007. június 23-án) Szamosújváron. Az örmény katolikus ünnepély egyben éves találkozó is a helyi örmény közösség számára. Az estig tartó rendezvénysorozat a délelőtti nagymisével kezdődött. Az istentiszteleten Szakács Endre szamosújvári lelkész celebrált, a szentbeszédet pedig Tófalvi Géza segesvári-erzsébetvárosi örmény katolikus plébános tartotta.

Az örmény nép nem mondhat le *Világosító Szent Gergely* tanításairól, nem hunyhatja be szemét az életpéldája előtt – emelődött ki a templomban elhangzottakból. Az evangéliumi ige a búzaszem példájáról szólt, amely elhalt, hogy életet adjon, s hogy eképpen az élet a meghalás folyamatából bontakozzon ki. Ebből a gondolatból kiindulva a szentbeszéd a lemondások fontosságát, súlyosságát emelte ki: a közösség szolgálata nagyobb érték az egyéni célknál. A szentmise alatt megemlékeztek az örmény népirtás áldozatairól is.

Az istentisztelet után közös étkezés következett, majd a délután folyamán megkoszorúzták *Szongott Kristóf* örménykutató sírját. Ezt séta követte a kutató egykori lakóházához, majd az örmény katolikus temetőt is meglátogatták. A napot emlékülés zárta a *Téka*-házban, ahol többek között a város armenológusának életpályájáról hallhattak előadást a jelenlévők.

Az ünnepélyre minden évben hazalátogatnak a külföldre kivándorolt *szamosújvári* örmények és a környező örmény közösségekből, *Gyergyószentmiklósról*, *Szép-vízről* is érkeznek vendégek. A magyarországi örmény közösségeket *Issekutz Sarolta*, az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* elnöknője képviselte.

– Mivel minden évben itt vagyok, úgy látom egyre több emberben sikerül feléleszteni a gyökereit. Az a lényeg, hogy éljen a közösség – értékelte a találkozót az elnöknő. Issekutz Sarolta elmondta, hogy a napokban tartottak *Nagyváradon* örményestet, amelyen az erdélyi közönségnek az örmény genocídiumról szóló magyar nyelvű könyvet is bemutattak. Az egyesületnek az a célja a kötettel, hogy Magyarország elismerje a törökországi örmény genocídiumot.

Mihály Zsombor

(Megjelent a *Szabadság* című kolozsvári napilap 2007. június 25-i számában)

„A szabadság ott kezdődik, ahol megszűnik a félelem.”

(Bibó István)

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Szamosújváron

Ünnepelnek az örmények

Ma kettős ünnepre kerül sor Szamosújváron, az egykori Armenopolisban. A hagyományos Szent Gergely-napi búcsú mellett a helyi örmény közösség megemlékezik a kisváros nagy szülöttjéről, a 100 éve elhunyt Szongott Kristóf armenológusról.

A 11 órakor kezdődő Szent Gergely-napi nagymise után az összegyűlték rövid megemlékezést tartanak Szongott Kristóf egykori lakóházánál, majd a meghívottak és a vendégek (köztük lesz a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek népes küldöttsége) meglátogatják az örmény-katolikus temetőt. Este a Téka-házban emlékműsor várja az érdeklődőket.

Erkedi Csaba

(Megjelent a Szabadság kolozsvári napilap 2007. június 23-i számában)

Az ünnep meghitt pillanatai

Világosító Szent Gergely-napi búcsú Budapesten

Világosító Szent Gergely ünnepén

Az örménység legnagyobb ünnepe a **Világosító Szent Gergelyről** való megemlékezés. Június 23-án délután 5 órakor az Orlay utcai örmény templomban szentmisén emlékeztünk e példamutató szent életútjára.

Az öt fő ünnep közül ez az egyik, hisz azon a napon tartjuk a megemlékezést, amikor megtalálták Világosító Szent Gergely földi maradványait. (Szenteknél általában haláluk napján tart az egyház ünnepi szertartást.)

A szentmise előtt a templomi közösségnek bemutatkozott **Fülöp Ákos** atya, akit **Erdő Péter** bíboros adminisztrátornak nevezett ki az Örmény Templom egyházi vezetésére. Anyai ágon a **Szentpéteri** család leszármazottja, így örmény identitású. A Szentszék engedélyére vár még, hogy mint katolikus atya az örmény rítus szerint misézhesen.

A szent áldozatot **Leszkovszky Pál** atya mutatta be, közreműködött a **Voszkeberán** énekkar **Zsigmond Benedek** vezetésével.

Pál atya Világosító Szent Gergely bátor cselekedeteire emlékeztetett szentbeszédében. A Hitet hirdette, a Lélek világosságát, ezért életével fizetett.

A szertartás után a templomkert hűsében agapéra invitálta **Terézváros** és **Zugló** örmény kisebbsége a megjelenteket: bachlava, többféle tortaköltemény és húsító várta a résztvevőket, s ami egy közösségnek mindig a legfontosabb, hosszú beszélgetés zárta a napot.

Wertán Kinga

Leszkovszky Pál atya celebrálás közben

*A Voszkeberán énekkar.
Vezényel Zsigmond Benedek*

Várady Mária

Nagyvárad visszavár

Örmény est a Lorántffy Zsuzsanna Református Egyházi Központban

A Partiumi Magyar Művelődési Céh szervezésében 2007. június 22-én, pénteken, Világosító Szent Gergely ünnepének vigiliáján örmény estet tartottak a Lorántffy Zsuzsanna Református Egyházi Központban.

Dr. Issekutz Sarolta köszöntő beszédet mond

Lászlóffy Zsolt zeneszerző, egyetemi tanár, az est lelkes szervezője közvetlen szavakkal köszöntötte a népes közönséget, akik a kánikulával dacolva megtöltötték az egyházi művelődési központ dísztermét, ahol

a kiváló közönség soraiban Tőkés László, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke jelenlétével tisztelte meg rendezvényünket.

Barabás Zoltán, a Püspöki Hivatal szóvivője baráti, meleghangú köszöntőjében utalt örmény kapcsolataira, az örmény ízek emlékezetes élményére.

Dr. Issekutz Sarolta, az EÖGYKE, a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a II. ker. Örmény Önkormányzat elnök-asszonya az örmény nép hitéről, áldozatvállalásáról, hűségéről és ragaszkodásáról beszélt, mely ősidők óta jellemzi népünket. A katolikus egyház által is elismert hittérítő szentünk, Grigor Luszavorics életének példájára az első keresztény állam az Örmény állam lett Kr. u. 301-ben. A kereszténység eszméje a társadalom és kultúra egészét áthatotta, a Szent Biblia megismertetését – tehát lefordítását és leírását –, az örmény egyházi vezetők nélkülözhetetlen fontosságúnak ítélték.

Meszrop Mastoc Kr. u. 405-ben megalkotta az örmény ábécét, mely által a nép anyanyelvén ismerhette meg a szent könyveket. Az örmény írásbeliség lehetővé tette felbecsülhetetlen értékű történeti munkák megírását, mely az örmé-

Várady Mária színművész verseket szaval

nyekről és a szomszédos népekről tudósít a kortárs és szemtanú hitelességével. Az előadást nagy érdeklődéssel hallgatta a közönség, régi információkra talált megerősítést, lenyűgözve, ámulva nézte a diavetített Kódex-kiállítást. A színes iniciálékban, táblákban, díszítésekben gyönyörködve kettős művészi hatást keltettek a vetítés alatt halkán felcsendülő sarakanok dallamai *Isabel Bayrakdarian* különösen szép CD-jéről.

A kódexmásoló műhelyek hangulatáról, az askéta életszentség céljáról, a XIII-XIV. századi kódexmásolás aranykoráról sokat megtudhattunk az előadásból, mely a jereváni *Matenadaran* kéziratárának gazdag gyűjteményére támaszkodva közvetítette az örmény kultúrát Nagyváradon.

Az örmény költészet gazdag kincs-

tárából mutatott be egy csokorra valót Várady Mária színésznő, felvillantva az örmény hazafiság, történelmi szemlélet, bizakodás és humor néhány jellegzetes művészi alkotását.

Az est *Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium* című könyv bemutatójával folytatódott. A tragédiára összpontosította figyelmünket Lászlóffy Zsolt magyar-örmény származású zeneszerző kantátája, az *Örmény Ballada*, melyet édesapja, *Lászlóffy Csaba* költő azonos című versére írt. Mányoki Mária magánénekes előadásában és a szerző zongorajátékában hallhattuk a mai örmény zenére hajzó dallamot CD-ről.

Emődi János történész igazán kiváló – alapos, precíz, dokumentációval ellátott – körképet festett a világhatalmak, Európa és Törökország helyzetéről, amelyek mint a malomkerekek a búzaszemet, úgy zúzták össze a hatezer éves múltú örmény népet, elsősorban a török fennhatóság alá eső területeken, majd később a Kaukázusban is.

Lászlóffy Zsolt és Barabás Zoltán szövívő

Fájdalmas, szerencsétlen történelmi korszak felé sodródott népünk, és az Erdélyben élő nemzetársak nem tudták megakadályozni közel hárommillió örmény iszonyú pusztulását, de segítették a hozzánk érkező menekülteket, hogy otthonra találjanak Magyarországon.

Népünk tragédiája, a XX. század első nagy népiirtása ma is eleven sebet jelent az örmény nemzet testén. Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* kiadásában, dr. Issekutz Sarolta szerkesztésében először olvashatunk magyarul egy átfogó, fotó-dokumentációval ellátott könyvet az *armenocídium*-ról. A könyvet a szerkesztő, dr. Issekutz Sarolta ismertette az érdeklődőkkel.

A sors-csapások ihlette fájdalmas versek szorosan összetartozó füzérét mutatta be Várady Mária, az ezeréves *Nareki Szent Gergelytől Szajat-Nova, Avetik Iszahakján* alkotásain át napjaink költészetéig: *Hovhannesz Tumanján és Gevorg Emin* kortárs költőig.

A műsor végén a szerkesztő dedikálta az Örmény Genocídiumról szóló könyvet, miközben házigazdáink édes örmény süteményekkel kínálták a népes nézőtábort; senki sem maradt éhesen.

Ezt követően Tőkés László püspök úr vacsorára invitálta az est előadóit, melyen a vendéggjátékon szereplő budapesti *Evangéli-*

um Színház tagjaival közösen vettünk részt. A *Góbé étterem* szíves vendéglátása hamar családi hangulatot teremtett. Tőkés László püspök szeretete és elismerése jeléül *Lorántffy Zsuzsanna Emlékplakettet* adományozott dr. Issekutz Sarolta elnökszónak, majd Gevorg Emin *Szóltóke* című versét kiemelve jelezte, hogy visszavár egy negyven perces versműsorral.

A vacsora fénypontja a nyolcvanadik születésnapját ünneplő *Bánffy György* Kossuth-díjas színművész köszöntése volt, aki *Szabó Magda Szent Bertalan nappala* című színdarabban emlékezetes szerepet alakított azon az estén, Nagyváradon.

Magyar-örmény származású színművészüNKet, a 80 esztendőS Bánffy Györgyöt a Jóisten éltesse sokáig!

Nagyváradon 2007. június 22-én Világosító Szent Gergely ünnepének előestéjét az örmények hagyományaik megőrzésének és identitástudatuk megerősítésének szentelték.

Tőkés László püspök az örmény esten

Neumann Andrea

Ízelítőt kaptunk örmény hagyományokból

Az örmények történelméről, művészetéről, magáról az örmény lélekről tudhattak meg többet mindazok, akik részt vettek a péntek délutáni (2007. június 22. szerk. megj.), Nagyváradon rendezett Örmény Esten.

Lászlóffy Zsolt, a Partiumi Magyar Művelődési Céh kuratóriumi tagja köszöntötte az egybegyűlteket a Lorántffy Zsuzsanna Református Egyházi Központban, s egyúttal megköszönte a jelen lévő Tókes László püspöknek, hogy lehetővé tette a régóta tervezett esemény megszervezését. Később Barabás Zoltán egyházkerületi szóvivő szólalt fel. Sajnos a történelem által többször is arcul csapott népek sorában ott vannak az örmények is – mondta, majd visszaemlékezett arra, hogy felvidéki író barátai felkérésére mekkora örömmel ismerkedett annak idején az örmény ital- és ételkultúrával.

Dr. Issekutz Sarolta, a II. kerületi örmény önkormányzat, valamint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke a hatezer év kultúráját őrző örmények történelmének főbb fordulópontjait mutatta be – kezdve a kereszténység felvételétől az Erdélybe történő betelepülésen át egészen az erdélyi örmény diaszpóra megalakulásáig, illetve az utóbbi évtizedek történelméig. Mint elhangzott, 1990-ben törvényes örmény kisebbségi önkormányzatok alakultak, s az utóbbi években egyre több rendezvénnyel büszkélkedhetnek.

Versek és zene

Ezt követően Várady Mária színművésznő többek között *Gevorg Emin*, *Avetik Iszahakjan*, valamint *Szajjat Nova* örmény költők verseit szavalta. Később az örmény kódexművészetéről tudhattak meg egyet s mást a jelenlévők: miközben a sorközi, lapközi, illetve egész lapos miniatúrákban gyönyörködtek, örmény egyházi énekeket hallgattak felvételtől, *Isabel Bayrakdarian* előadásában. Utána a jelenlévők *Mányoki Mária* előadásában, szintén felvételtől meghallgatták Lászlóffy Zsolt *Örmény ballada* című dalát, melyet édesapja, *Lászlóffy Csaba* versére írt.

Kötetlen beszélgetés

Emődý János felvezetője után Issekutz Sarolta bemutatta *Nikolaj Hovhanniszján*: Az örmény genocídium című könyvét, melyet ő szerkesztett és adott ki, majd folytatódott az örmény költők verseiből készített összeállítás *Várady Mária* előadásában. Végül a jelenlévőket hagyományos örmény süteményekkel vendégelték meg a szervezők, s oldott hangulatban, kötetlen beszélgetéssel ért véget a rendezvény.

(Megjelent a *Bihari Napló* 2007. június 26. számában)

Örmény ballada

A rekkenő hőség ellenére sok nagyváradi volt kíváncsi péntek délután arra a vetítésre és könyvbemutatóval színesített előadásra, mely az örmény történelem és kultúra világába engedett betekintést. A *Lorántffy Zsuzsanna Református Egyházi Központban* megtartott rendezvényre több olyan váradi is elment, aki saját bevallása szerint örmény gyökerekkel rendelkezik.

A *Partiumi Magyar Művelődési Céh* (PMMC) szervezte műsorban az örmény nép üldöztetésére, évszázados vándorlásaira, hazakeresésére próbálták rávilágítani a meghívott előadók. Erdélybe az örmények több évszázaddal ezelőtt telepedtek be, s az itt otthonra leltek elsajátították, majd második anyanyelvként fogadták el a magyar nyelvet. A rendezvény házigazdái tisztelték a PMMC két kurátora, *Lászlóffy Zsolt* és *Barabás Zoltán* töltötte be, rövid bevezetőjükben ismertette azokat a kezdeményezéseket, melyek az örmény genocídium 92. évfordulója köré szerveződtek. A budapesti *Örmény Kisebbségi Önkormányzat* és az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* célja, hogy minél nagyobb közönség előtt mutassák be a magyarországi és erdélyi örmények kulturális identitásérzését napjainkban, valamint érzékeltetni szeretnék, hogyan lehet a többségi társadalmak számára igazán megismerhetővé tenni az örmény kultúra szépségeit.

A meghívott vendégek közül *Issekutz Sarolta*, a budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke tartott igen érdekes előadást az örmények történelméről, vallásáról és üldöztetéséről. *Várady Mária* színművésztől pedig az örmény irodalom legismertebb és talán legszebb verseiből kaptunk ízelítőt. *Emődi János* történész az örmény történelemről szólt, majd bemutatták *Nikolaj Hovhannisziának* *Az örmény genocídium* című kötetét. Ezután következett *Lászlóffy Zsolt Örmény ballada* című dala, melyet édesapja, *Lászlóffy Csaba* egyik versére komponált, ezt *Mányoki Mária* magánénekes adta elő. Lazításként vetítésre került sor, örmény kódexeket, miniatűröket csodálhattak meg a jelenlévők, ezekhez hangulatos zenei aláfestésként örmény dalok szóltak. A rendezvény végén pedig hagyományos örmény süteményekkel vendégelték meg a közönséget.

Szöke Mária

Megjelent a Reggeli Újság 2007. június 25. számában)

Figyelem! Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület e-mail címe a jövőben magyar.ormeny@t-online.hu lesz, az internetes szolgáltató tájékoztatása szerint.

„Szép az, ami érdek nélkül tetszik.”

(Kant)

Gevorg Emin

A magyar olvasónak

Könyveimet a világ sok nyelvére lefordították, és – Koreától Amerikáig – számos országban megjelentek már. Verseskötetem magyar nyelvű kiadása mégis különös öröömre szolgál: ennek oka népeink több mint ezer éves ismeretsége.

Azzal büszkélkedhetem, hogy nekem, az örménynek, már távoli ősöm, a nagy tudós és geográfus *Ananiasz Sirakaci* mesélt a magyarokról (jobban mondva őseikről) ... a hetedik században, amikor magyar állam még nem is volt...

Sirakaci után a középkori *Örményország* más történészei (*Horenaci, Szebeosz, Gevond, Kahankatvaci*) pedig elmondták nekem, hogy az örmények – a vég nélküli háborúk és betörések örökös áldozatai – *Géza* és *István* fejedelem korában menedéket találtak Magyarországon ...

A tizenharmadik század elején (1218-ban) a magyar király, *II. András* még rokonságot is akart létesíteni magyarok és örmények között – feleségül kérve a kilikiai örmény király, *II. Leó* lányát, *Zabelt*, fia, *Endre* számára, de a házasságot a mongol betörés és az örmény király halála meghiúsította...

A Magyarországra menekült örmények a magyar állam fennállásától kezdve együtt harcoltak a magyarokkal közös ellenségeink – a tatár-mongol hordák ellen az ősi Esztergom falainál, a török janicsárokkal a budai hegytetőn, a citadellában...

Nem is szólva a magyar nép dicső nemzeti felszabadító harcáról, az 1848-as forradalomról, amelyben a legendás *Kossuth* és a halhatatlan *Petőfi Sándor* mellett örmények sora küzdött, köztük

nem egy olyan derék földim, mint *Kiss Ernő, Lázár Vilmos* és *Czetz János*...

Czetz János Bem jobbkeze volt, hadseregének vezérkari főnöke (ebben a seregben harcolt *Petőfi* is), és ma egy budapesti utca viseli a nevét.

A magyarok is védelmezték az örményeket, támogatták őket az idegen hódítók – a törökök – elleni felszabadító harcaikban... A 18. századi örmény nemzeti felszabadító küzdelem egyik vezérének, *Izrael Orinak* sok barátja és pártfogója akadt Magyarországon.

Jakab Elek magyar történész így ír: „*A magyar nép az örményekben hűséges és áldozatkész testvéreire talált*”, egy másik magyar történész pedig hozzáteszi: „*1848-49-ben az örmények egész sereg hőst adtak Magyarországnak, de árulót... egyet se.*”

A Magyarország és a magyar nép iránti forró odaadásuknak köszönhető, hogy a Magyarországra került örmények – iparosok, kereskedők, tudósok, tolmácsok, diplomaták, fegyverkovácsok – az ország uralkodóitól jelentős kiváltságokat kaptak, földterületeket városaik, falvaik, kolostoraik felépítésé-

hez, önkormányzatot és jogot arra, hogy iskolákat, könyvtárakat, kézirattmásoló műhelyeket nyithassanak maguknak. És így Magyarországon (különösképp Erdélyben) sok olyan örmény kézirat és könyv született, amelyekben rengeteg értékes adat található az akkori idők Magyarországról.

A magyar kultúra jelentős személyiségei közt hamarosan megjelentek a magyar kultúra örmény származású gazdagítói, olyan nagy nevek, mint *Csiky Gergely*, *Gorove László*, *Papp Miklós*, *Tutsek Anna*, *Hollósy Kornélia*, a híres énekesnő és sokan mások...

A *Szongott Kristóf* (*Hacsik Szonkratjan*) alapította folyóirat, az *Armenia* (1887-1907) számaiban örmény történet-szek, írók és tudósok magyarra fordított munkáit, valamint magyar írók műveit és a magyar folklór darabjait közölték.

Magyar és örmény folklór – (többek közt népzene-) kutatással foglalkozott a neves néprajztudós, *Zakarija Kaprusjan* is, a négykötetes örmény-magyar és magyar-örmény szótár összeállítója.

Nem fölösleges megjegyezni azt se, hogy *Amszterdam* egyik örmény nyomdájában a híres magyar nyomdászmeister, *Misztótfalusi Kis Miklós* öntötte 1685-ben az örmény betűket.

Sok jeles magyar foglalkozott az örmény történelemmel, irodalommal és művészettel, köztük *Horváth István*, *Esztegár László*, *Simay Gergely* és *János*, *Gopcsa László* és mások.

Noha Magyarországról és a magyar népről sokat és régóta írtak nálunk, a Magyarország iránti érdeklődés a tizenkilencedik században élénkült meg, az

1848-as forradalom után. Ettől kezdve az örmény sajtóban cikkek sokasága jelenik meg a magyar nép történelmi sorsfordulóiról, és *Vörösmarty*, *Petőfi*, *Arany*, *Móricz Zsigmond* művei, valamint magyar népdalok és mondák örmény nyelven.

A magyar költészet fordításával olyan örmény írók foglalkoztak, mint *Hovhanniesz Hovhannisz*, *Alexandr Caturjan*, napjainkban pedig *Parujr Szevak*, aki a mai magyar költészet antológiáját adta ki saját fordításában; *Vahagn Davtjan* és *Grigor Arszjan Petőfi Sándor* verseinek tolmácsolói.

Magam még a háború éveiben fordítottam le Petőfi Sándortól *A kutyák dalá*-t és *A farkasok dalá*-t, aztán *Ady*, *Radnóti*, *Váci Mihály* verseit és csodálatos népdalokat és meséket. (Ilona stb.)

Örményországban nemcsak Petőfi Sándor, hanem *Bartók Béla* is nagy népszerűségnek örvend. Az örmények azt mondják: „*A szeretet szeretetet szül*”, és én nagyon örülök, hogy magyar barátaink olyan sokat tettek és tesznek kultúránk magyarországi terjesztéséért.

Népeink sok évszázados kapcsolattól nagyon hosszan lehetne beszélni, különösen, ha olyan helyen állunk, amilyen a budai hegycsúcs, és onnan nézzük a Dunát, a város látképét... A világ sok városában megfordultam, és esküszöm: egész Európában nincs ennél gyönyörűbb hely...

Sok gyönyörű dolog van a világon, de nincs annál csodálatosabb, amikor nép a néppel, dal a dallal barátkozik... Verseskönyvem magyar nyelvű kiadása egyik tanúbizonysága ennek a barát-

kozásnak, és egész szívemből köszönetet szeretnék érte mondani nem csupán azoknak a magyar barátaimnak, akiknek valami közülük van ehhez a könyvhöz, hanem az egész nagy múltú magyar népnek.

Jereván, 1982. november

(E cikk szerzője 1919-ben született Astarakban, meghalt 1998-ban Jerevánban)

(Megjelent az Európa Könyvkiadó gondozásában – Napjaink költésze – Gevorg Emin: Záporra zenét, Budapest 1983-ban)

Gevorg Emin

A Jövőhöz

Segítsd életemet az egyenes útra –
 verj föl álmaimból, ha resten aludnék,
 ha sürget a dolgom, sose halogassam,
 már kinyílt ajtón ne zörgessek ismét,
 félig-kész munkával soha be ne érjem,
 ne mondhassam azt, hogy megtettem a dolgom,
 ne mondhassam: szívem betelt szerelemmel,
 ne mondhassam, hogy a teljességhez értem,
 még csak sejtett dalra ne mondjam: megírtam,
 kifejtetlen kőre ne mondjam: elhordtam,
 alapozás előtt ne mondjam a házra,
 hogy fölépíttem, sőt benne lakom már –,

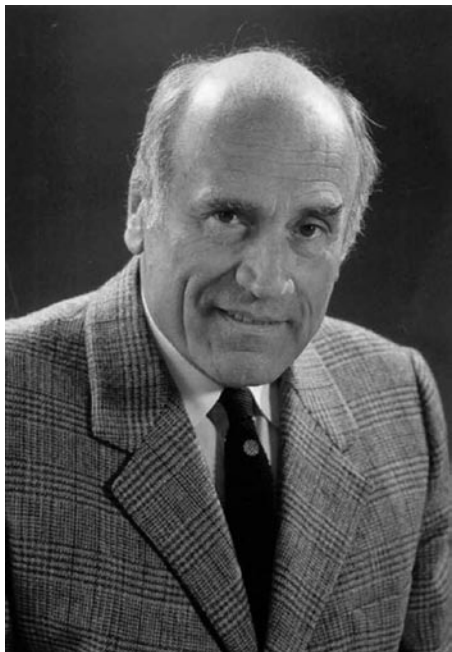
ne játsszak igazat, ha bűn nyomja lelkem,
 s ha már bűnbe estem, vezekeljek érte,
 s azért, hogy megbántam, ne dicsérjen senki,
 de ha megdicsérnek, ne kérkedjem azzal...

Segítsd életemet az egyenes útra.

(Kerék Imre fordítása)

Köszöntjük a 80 esztendőös Bánffy György színművészt

A II. kerületi polgárok javaslata alapján a képviselő-testület idén *Bánffy György* színművészt választotta a II. kerület *díszpolgárává*. Az önkormányzat e határozatával az *anyanyelv ápolása és kiművelt emberfők gyarapítása* terén kifejtett egész életen át tartó tevékenységét ismerte el. Bánffy György a magyar színművészet kiemelkedő alakja, művész és pedagógus, aki emellett a helyi közélet aktív szereplője. Életművével mindenkör példával szolgál a felnövekvő generációk számára.

Bánffy György 1927. június 19-én született *Budapesten*. 1941 és 1945 között a Keleti Károly utcai *Rákócziánium* diákja volt, itt állt először színpadra. 1945-ben malenkij robotra hurcolták. 1950-ben végezte el a *Színművészeti Akadémiát*, játszott a *Nemzeti Színházban*, később az *Állami Bábszínházban* és a *Fővárosi*

Operettszínházban. 1956 októberében a forradalomban játszott szerepéért hároméves szilenciumra ítélték, nem léphetett magyar színpadra. 1960-1971-ig a *Pécsi Nemzeti Színház* tagjaként színészi pályájának meghatároz szerepeit játszotta el: *Faust, III. Richárd, Cyrano, Lear, Othello*.

1971-től a *József Attila Színház* tagja lett, de fellépett a *Madách Színházban* is. A hatvanas évektől fontos magyar filmek — többek között a *Sirokkó*, a *Tiltott terület*, a *Magasiskola*, a *Mephisto* és a *Redl ezredes* – szereplője volt.

Az elmúlt harminc évben a magyar nyelv szépségét és fontosságát hirdetve több mint kétezer előadást tartott szerte a Kárpát-medencében. Az *Anyanyelvápolók Szövetségének* elnöke. 1985-től 1994-ig két cikluson át a II. kerület országgyűlési képviselője volt. Életművét számos díjjal jutalmazták: megkapta a *Jászai Mari*-díjat, a *Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét*, a *Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét*, *Magyar Örökség-díjat*, *Kossuth-díjat*. Bánffy György *Érdemes és Kiváló Művész*.

Köszöntjük a 70 esztendőös költőt!

Lászlóffy Aladár

Az utolsó hó éjszakáján

Az első nap a ceruzámra süt.
Szerencse, hogy mindenkit lát a fény:
egy égitest pont, mint egy betűt.
A biztos látás kozmikus erény.

Nem számít messzi, jelentéktelen,
régecske volt és ócska egy dolog –,
késő hajnalon ébredsz telem
s minden mi volt, a fejemben forog

Jó gyermek voltam, kértem, itt ne hagyj!
És itt hagyott még gyermek-testem is.
Csoda, ha rendre kérdelem: merre vagy? –
most elterül körém még, mint a hó,

s ki régen láthatatlan, messze ment,
annak nyoma is újra itt kering.
E halállá hosszannított jelent
kapták jutalmul gyermekkoraink.

(1994)

Lászlóffy Aladár: (1937, Torda) költő, író. A Bolyai Egyetemet 1959-ben végezte Kolozsváron, volt kiadói szerkesztő, a *Napsugár* című gyermeklap szerkesztője, a bukaresti *Előre* tudósítója, a kolozsvári *Utunk* (ma: *Helikon*) című irodalmi hetilap szerkesztője. Többször nyert román írószövetségi díjat, megkapta a román akadémia díját, a *Graves*-díjat, *József Attila*-díjat, 1998-ban pedig a *Kossuth*-díjat. Termékeny mind költőként, mind prózaíróként. A formabontás legjobb hagyományaihoz kötődik. Jelentős gyermekirodalmi munkássága.

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 13. rész

Fischer tanár úr levelével folytatom a magyarláposi örménymagyarokról szóló „beszámolómat”. Hálásan köszönöm, hogy nemcsak értékes képanyagot és családtörténetet küldött, hanem új forrásokat is megjelölt, ezeket a forrásokat már megkerestem, és reményeim szerint a forrásokból eredő erecskék patakokká fognak majd duzzadni.

„2004-ben költöztem Marosvásárhelyre a fiamékhoz, aki 37 éves, ide nősült, felesége *Komáromi Krisztina*, van két nagyon édes gyermekük: *Ottó* 7 éves és elsős, *Anna* 5 éves.

A két lányom sajnos kiköltözött Németországba. *Ágnes* 43 éves, 1991-ben ment ki, férje német. Nagy bánatunkra az 1997-ben született kisfiuk – *Jákob* – meghalt.

A „kicsi” lányom *Marianna* 31 éves Münchenben élnek. Augusztusra várják a második babát, férje belga, kislányuk *Lucia* ugyancsak augusztusban lesz 3 éves, nagyon jól tud magyarul és németül. Máskülönben a vejeim is megtanultak magyarul.

Van itt egy kép a múlt időkből, amely nem is volt olyan rég!

Még szeretnék írni az *erzsébetbányai Moldován Tódor* bácsiról, aki nagyapámnak testvére volt (tudtommal heten voltak testvérek). Tódor bácsinak több gyereke született, köztük János bácsi, akivel tartottam a kapcsolatot. Most két éve halt meg. Ő is foglalkozott a Moldovánokkal. Leánya Nagybánán él, *Moldován Györgyinek* hívják. Tőle is értékes adatokat kaphatsz a Moldovánokról, na meg az erzsébetbányai örményekről”. Eddig a levél.

Édesanyám elbeszélésében is találunk utalást a szülővárosában élő örménymagyarokról, de az egész közösségről is

Id. Moldován Dragomán Éva, Tulics László, Maskán Irénke sz. Tulics, Moldován Tivadar (Dadi bácsi) aki Magyarországon élt, Dragomán Anna sz. Tulics és a kicsi széken Tulics Lászlóné sz. Moldován Margit (Gili néni)

képet alkothatunk.

„Nagyanyám fia szállító volt, de mivel már szolgára nem volt pénze, s neki derogált hogy a bakra üljön, letette a sofőrvizsgát, vett egy öreg autót, ami kiszolgált az első világháborút. Elindult az utasokkal, és az úton maradt. Aztán már senki sem hívta. És alkatrész sem volt, hogy megjavíttassa. Mindig jött, s volt szíve a szerencsétlen öreg édesanyját pumpolni, hogy adjon el innen földet, onnan földet, hogy abból javíttassa az ő autóját. Amikor először autót akart venni Nagytata nem engedte: *Motor kell neked? Hát koldusbotra jutsz vele, az elromlik! Az nem ló!* Szóval csak akkor vette meg, miután Nagytata meghalt. Megvette az autót és alaposan eladósodott.

Volt Lápосon négy bank: úgy mondták a *piculás egylet* ez volt a reformátusoké, aztán a *zsidó egylet*, a *Lapusana* és a *Takarékpénztár*.

Nagyanyám mindenhol be volt kebelezve, és nem tudta szegény fizetni még a kamatot se. Mondtam, hogy Nagymama, én 4000 lejjel jöttem haza. Számoljuk össze, hogy hova mit fizetünk. Én kifizetek mindent, de többet aztán egy krajcárt se. Ne tessék többet aláírni. Nem írok alá édes fiam! Szegény hogy sírt! Aztán összenéztük a váltókat. Hát nem volt elég a 4000 lej. Még 1500 lejt kellett felvennem a Takarékpénztárból a saját nevemre, hogy ki tudjam a többieket fizetni. És emlékszem, beadtuk a kérést és két kezes kellett.

Volt nekem egy nagyon kedves barátom, egy nagyon gazdag ember lánya, és a családdal is jóban voltam, gondol-

tam, hogy én ráírom a papírra, hogy *Szász János*, mint az egyik kezes, és Nagymama, mint a másik kezes. És elmentem hozzá. *Édes fiam, nekem esküim tiltja, hogy váltót írjak alá* – mondotta. Szász okos ember volt, most már tudom, de akkor arcul csapott a mondása. *Ha nekem pénzem volna – így beszéltivel- én szívesen adnék neked kölcsön.*

Köszönöm szépen János bácsi, kapok én még egy kezeset! S akkor Keresztanyámhoz mentem és megkértem. Amikor elmentem a bankba azt mondja az igazgató: – *Tán csak nem Topánné az egyik kezes? Én amíg Lápосon laktam, dolgoztam a bankigazgatóéknak, s akkor azt mondtam: – Moldován úr, ezt az 1500 lejt sem Butkovics Antalné sem Topánné hanem én fizetem ki. Kérdezem én – és itt körülnéztem, mert a könyvelőnek is dolgoztam – a Keresekesek kinek maradtak még adósok? Mi mindig helytálltunk! Az Édesapám mulatós ember volt, de senki sem mondhatja, hogy megitta a két krajcárját! És úgy is volt. Mikor meghalt Nagytata, mi temettük el András bátyámmal ketten. És mentünk bizonyos összeggel, de az nem volt elég, és Tulicsék, akiknek akkora üzletük volt, hogy a koporsótól a petróleumig és a selyemruháig mindent lehetett benne kapni, 30 napra hitelt adtak. Mi azt a pénzt mindig pontosan, idejében megadtuk. *Moldován Jóska* a bankigazgató rokonságban volt Tulicsékkal, ezért azt mondtam: – *Tessék megkérdezni Tulicséktól, hogy adósok maradtunk vagy egyszer, amikor a temetési költségeket meghitelezte nekünk? – Jó, rendben van kérem* – mondta Ő.*

Három hónapra vettem fel csak azt a pénzt, és kifizettem. Ez volt 1930-ban. Szegény Nagymama élt még 1936-ig, de több váltót nem írt alá a fiának.

Mert már nagyon régen volt, és itt lenne a helye, beemelek egy rövid részt a *Füzetek* 2006. novemberi lapszámából:

Végezetül a *Kerekese*k, Édesapámmal *Kovács Márton*nal az élen (*alsó képen*), mögötte a harcias *Juliska*, aki megvédte a *Kerekese*k becsületét, de a *Butkovicsék*t, és szeretett nagyanynőjét, *Topán Juliskáét* is.

S z é p n y a r a t , m e g h i t t c s a l á d i e g y ü t t l é t e k e t k í v á n o k é s r e m é l e m s z e p t e m b e r b e n f o l y a t a t j u k .

(*Folytatjuk*)

*Esküvői kép Magyarláposon 1930 körül.
Jobb szélén a jegyző Topán József, mellette felesége a kalapos hölgy, a „kezes”, mögötte legfelső sorban a keresztlánya örménymagyar férjével.*

Kapcsolattartás – interneten

Mint a *Füzetek* erdélyi munkatársának, feladataim közé tartozik egyebek mellett a kapcsolattartás. Régivágású emberke lévén, igyekszem lelkiismeretesen végezni e feladatot, annál is inkább, mert sok örömöm telik benne. Tapasztalatból tudom, hogy a megosztott öröm többszörös öröm, éppen ezért az új ismerőseimtől kapott üzenetekből közzéteszek egy kis csokrot, hadd ismerjék meg régi Barátaink az új Barátokat! Olvassátok!!!

Szeretettel küldi: *Bálintné Kovács Júlia*

Kedves Júlia! Szívesen megtudnék rólad többet, ha egyszer örménykedsz. Gondolom, a nevéből már látod, hogy örmények a gyökereim, nagyapám *Ávéd János* volt, *Gyergyószentmiklóson* született. Van egy öcsém, *Ávéd Tibor*. Kíváncsi vagyok, miket tevékenykedsz örmény vonalon.

Üdvözlettel *Ávéd Andrea*

Kedves Júlia! Légy üdvözölve a pesti Ávédok között. *Rózsával* a jövő héten találkozom, sajnos egy nagyon rossz apropó miatt. Meghalt Apám és az ő temetésére jön. Üdv. *Ávéd Zoltán*

U.i: *Krisztina* a kisebbik lányom, 18 éves. A nagyobbik, *Ágnes* 22.

Kedves Júlia! Nagyon örülök, hogy kapcsolatba kerültem veled, akit csak ezután remélek megismerni (Skype, e-mail) tehát három lehetőségünk van a kommunikációra. Külön örülök annak hogy mint írod, „*örménykedsz*”, t.i. én fél örmény vagyok, Édesapám tiszta örmény volt, annak idején engem is örmény szertartású katolikusnak kereszteltek és bérmáltak Gyergyószentmiklóson. Remélem, hamarosan hírt adsz Magadról. Szólíts engem *Tatának*, a családban általában így szólítanak. Most már akarod – nem akarod, Te is tagja vagy a bővebb családomnak. A viziontírásig szívélyesen üdvözöl: *Tata, (Vákár István József)*

Emese! *Kruzsnyickiné Keller Rózsika* mellett lakom. A testvérbátyja *Bulbuk* lányt vett feleségül *Csíkyszeredában*. Nem vagytok rokonok? És még valami: *Kolozsváron* a *Báthory* iskola kis épületében, ahogy elhagyod a „kapusszobát”, bal oldalon van egy szép, fekete márványtábla, amelyiken neves adományozójuk, *Bulbuk Emánuel* nevét örökítette meg a hálás utókor. Alkalomadtán nézd meg!

Szeretettel üdvözöl *Julika néni* Kolozsvárról.

Kedves Júlia neni! Igen, *Rózsika néni* rokonom. *Keller Vilmos*, akinek az édesanyja örmény volt, a nagyapám, az ő lánya *Keller Enikő*, és őt vette el egy *Bulbuk*,

vagyis édesapám *Bulbuk Márton*. Én vagyok a nagyobbik lányuk. Köszönöm, hogy tetszett szólni a Báthory iskolában lévő Bulbuk Emánuel emléktábláról, igen láttam és büszke is vagyok rá! Jenő bácsi valahol, valamelyik ágon rokonunk, csak már nem tudom a szájakat, annyit fűződtek...

Szeretettel és tisztelettel *Bulbuk Emese*

Tisztelt Hölgyem! Remélem nem veszi rossz néven, ha megkérdezem, honnan ismerjük egymást? Nagyon sok emberrel találkozom, és nem mindig tudom, hogy kit honnan ismerem... Maradok tisztelettel, *Keresztes Zoltán Miklósvárról*.

Kedves Zoltán, nem ismerjük egymást. A neve miatt gondoltam, hogy örmény gyökerekkel (is)rendelkezhetsz, márpedig én munkatársa vagyok az „*Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek*” nevű lapnak.... Ez az újság Budapesten jelenik meg 1997 óta, főleg az örmény gyökerű magyarokhoz szól. *Miklósvár* a Székelyföldön van, és az ott élő Keresztesek között sok az örmény gyökerű... Az erdélyi örmények legismertebb kutatója *Szongott Kristóf* után épp a Gyergyóditróhoz köthető *Keresztes Zoltán* volt... Elnézését kérem, ha tévedtem, bár nem úgy érzem!

Üdvözlettel, özvegy Bálint Tiborné Julika néni.

Kedves Júlia néni!

Sejtésem igazgá vált. Éreztem, hogy az örmény szál az, ami bennünket összeköt... Ennek ÖRÜLÖK. Valóban van örmény vér ereimben, s erre büszke is vagyok! Örmény eredetű? Talán egy vagy két család. Na meg volt a *Kabdebó*, viszont az idősebb nemzetség az Úrhoz költözött, a fiatalok elköltöztek. Nekem anyai ágon is van örmény eredetem, ugyanis édesanyám a *Bors* famíliából való. Örülök az ismerkedésnek, itt is nyilvánvalóvá vált, hogy semmi nem történik hiába.

Szép napot! Isten áldja! *Zoltán*

Kedves Júlia! Igen, tudom, hogy a *Gajzágók* örmény származásúak. Az egyik távoli rokonom írt is egy könyvet a Gajzágó családról és családfa kutatást is végzett, de még nem jelent meg a könyv, azt hiszem.

Üdvözlettel, *Gajzágó Mariann*

Kedves Júlia, örmény gyökereim tényleg vannak, bár talán nem annyira, mint az üdvös volna. Ami pedig az ismeretséget illeti, megtisztelő rám nézve a felkérésed, de értelmetlennek láttam úgy visszaigazolni, hogy közben homály fedi az eredetét. Így viszont örömmel! *Furdek Tamás*

Kedves Júlia! Lehetséges lenne, hogy összetéveszt egy névrokonommal? A Ma-

rosvásárhelyről elszármazott *Dragomán Krisztinával*? Ő kint él Írországban és két kislánya van. Lehetséges, hogy őt kereste?

Üdvözlettel, *Dragomán Krisztina*

Nem, kedves Krisztina, nem tévedés, hanem nevének örmény jellege felkeltette érdeklődésemet. Magyarláposon, ahol szüleim éltek fiatal házas korukig, szintén éltek ilyen nevű örménymagyarok, sőt ma is megvan még *Dragomán Éva*. Létezik Budapesten egy *Kulturális Egyesület*, melynek *Erdélyi Örmény Gyökerek* a neve. Folyóiratunk is van, és mint munkatárs most épp a Magyarláposon valaha volt örménymagyarokról írok, így a *Dragománok* is sorra fognak kerülni. *Dragomán György*, a frissen *Márai díjas* fiatal író testvére lehet az Írországban élő Krisztina. Egyelőre ennyi. Szeretném, ha több is érdekelné!

Üdvözlettel, Julika néni

Kedves Julika néni! Akiket én ismerek: idősebb *Dragomán Pál*, ifjabb *Dragomán Pál*, az ő fiai: *György* és *András*. Anyjuk: *Tiszai Katalin*. Pali bácsi másik fia: *György*, az ő lányai: *Judit* és a lent említett *Krisztina*. A mi vonalunk, az Erdélyből már a háború előtt elszármazott *Domonkos*, aki a férjemnek a nagypapája. *Domonkos* egyébként idősebb Pálnak a testvére. Apósomnak –*Dragomán Péternek* hívják –, *Zsolton* kívül van egy lánya is, *Orsolya*. Aztán vannak a nagyon fiatalok, a gyerekeink.

Szeretettel üdvözlöm, *Krisztina*

(Folytatjuk)

Árpád-napi ünnepség

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület, a Bihari Református Egyház-megye, az Árpádi Református Egyházköztség és az Erdélyi Magyar Ifjak nagyváradi szervezete méltó módon emlékezett a magyar nemzet Kárpát-medencei letelepedését megvalósító, a magyar államot, Magyarországot létrehozó Árpád vezérről. A fejedelem 1100 éve, 907 július elején hunyt el, a pozsonyi csatában szerzett sebesülése következtében.

A Kárpát-medencében egyedül Bihar megyében van Árpád nevű település, „ezért méltó és illő, hogy éppen itt, a nevét viselő településen emlékezzünk 'Árpád apánkra'” – olvasható a meghívóban.

Az ünnepi esemény istentisztelettel kezdődött, ahol Tőkés László püspök hirdette Isten ígését, majd több előadó, közöttük *Bakay Kornél* régész, történész méltatta Árpád fejedelem történelmi szerepét.

Szörényi Levente zeneszerző és az Árpádi Református Egyházköztségnek adományozták az Árpád-díjat, melyet Tőkés László és *Kovács Zoltán* főgondnok adott át az ünnepelteknek.

Frigyesy Ágnes

Szíveteket kezetekben hordozzátok

Beszélgetés Tokay Rozáliával, a Szent Kamill Otthon megálmodójával és igazgató asszonyával, aki apai ágon örmény

– Itt ülünk a *Szent Kamill Otthonban Kolozsváron*. Az intézmény csodálatos: mozgássérülteknek ad otthont, ugyanakkor a szállást kereső is nyugalomra talál. Mielőtt bemutatja nekünk *Tokay Rozália* az Otthont, megkérdezem, ki volt *Szent Kamill*?

– Olasz férfi, aki világi emberként kezdte az életét. Katonaként megsérült a háborúban, s egy olyan sebet kapott, melyet élete végéig hordozott testén. A kórházban kereste önmagát, s ott döbönt rá: Isten különleges feladatot írt elő neki. Ekkor közeledett az egyház felé, elvégezte a teológiát, majd egész életét a betegek szolgálatába helyezte. Kamill az 1500-as évek egyik szentje, aki a Vörös Keresztet hordozta mellén. A Kamilliánusok szívüket a kezükben hordozzák.

– **Innen származik az a szép gondolat, mely olvasható az épület bejáratánál?**

Tokay Rozália igazgató asszony

– Igen. *Szíveteket kezetekben hordozzátok!* Az 1700-as években a pápa renddé alakította a kamilliánus mozgalmat, s így alakult meg a Kamill-rend az első szerzetesrendek között. 1990-ben a változásos idején fadaragó művész emberként más életet gondoltam magamnak: művészi táborokat szerveztem, az ifjak támogatására gondoltam. Ám amikor megtapasztaltam, hogy a segélyeket, mely beáramlott Nyugatról és Magyarországról, diszkriminatív módon kezel-

ték, más tervem született. Ugyanis ha egy magyar mozgássérült elment, hogy segílyt igényeljen, és például Kovácsnak hívták, nem részesült támogatásban. Ez a diszkrimináció tudomásomra jutott, s ekkor döntöttem el, hogy nem művészemberként tevékenykedem tovább, hanem sorstársaimért ajánlom fel további életem. Kétéves koromban gyermekbénulási betegségen estem át, s a jobb lábamon viselem „életem keresztjét”. Ugyanakkor Isten sokkal több ajándékkal halmozott el, mert ellátott tehetséggel, türelemmel, hittel. Ekkor született meg bennem a döntés, hogy csak a sorstársaimért áldozhatom az életem. Hisz ők élnek a legkiszolgáltatottabb helyzetben. 1990-ben létrehoztam a *Magyar Mozgáskorlátozottak Társulatát*.

– **Hol hirdette meg, hogy mozgássérülteket keres? Hisz ez nem mindennapi vállalkozás lehetett.**

– Az újságban. Akkor döbbsentem rá, mennyire nem vettem észre őket a városban, s meglepett, milyen sok rászorult ember él siralmas körülmények között. Megszégyelltem magam, s elhatároztam, nem lényeges az otthonom, a műtermem, az udvar, hanem érettük fogok élni. S ezt a tervemet megbeszéltem a kedves férjemmel, aki ekkor még élt.

– **Ő is művészember volt?**

– Nem, közigazdász. De tényleg szeretett, s elfogadta a döntéseimet.

– **Kedves férje mozgássérült volt?**

– Nem. A város legszebb férfiai közé tartozott. Gyermekkorunk óta együtt nőttünk fel észrevétlenül. Nem hittem, hogy a gyermekkori barátságból életre

szóló szerelem lesz. Sajnos gyermekünk nem lehetett, ezt szintén a gyermekbénulásnak köszönhettem, de az életem mindig úgy alakult, már a *Ceausescu* idején is, hogy hol fiatalokat, hol időseket bízott rám az Isten. Egyetemisták jártak az otthonomba, irodalmi esteket, kiállításokat szerveztem, miközben Székelyföldet jártam. Akkor is arra tanítottam az ifjakat, maradjanak azon a helyen, ahová Isten teremtette őket. A hátgerincüket pedig ne engedjék, hogy bárki megtörje. Izgága teremtés voltam, bármilyen pindurka kicsi asszonyka is vagyok.

– **Hogyan jutott eszébe, hogy ezt a gyönyörű intézményt létrehozza?**

– Amikor találkoztam a mozgássérült emberekkel, megismertem, milyen körülmények között élnek. Rádöbbsentem, hiába szerzek nekik minden hónapban ajándékokat és hiába osztom ki a segílyeket, azzal nem oldottam meg a problémájukat. Akkor döntöttem el, hogy építeni kell egy otthont, ahol mindenki biztonságban érezheti magát keresztény módon. Olyan világot akartam teremteni nekik, melyben még soha nem volt részük.

1991-ben egy szerencsés kapcsolat révén kijutottam Ausztriába, *Losensteinleiten*-be egy kamillianus lelkigyakorlatra. Persze nem egyedül mentem, többen utaztunk, s rögtön tudtam, hogy „cselekszem”, de nem tudtam, milyen lelkiség alatt. Ott ismerkedtem meg Kamill szellemével, lelkiségével, s a lelkigyakorlat végén már közöltem *Dr. Anton Gots* atyának, aki vezette a lelkigyakorlatot, hogy építkezni szeretnék!

Ő csak mosolygott, és annyit mondott, hogy jó.

Már akkor tudtam, hogy Erdélynek szüksége van olyan keresztényi lelkületre, ahol az elesett emberekkel más-képp foglalkoznak. Legyen aki, odahajolj fölénk, aki megsegíti a betegeket, az elesetteket.

Megkezdődött a tervekészítés. Papíron minden egyszerűnek tűnt. Amikor később visszamentem az atyához és megmutattam neki a tervet, hogy milyen épületet akarok építeni, azt mondta: áldásunk rá! Kezdd el! Én meg csak néztem rá, és annyit mondtam: – De atya, valami anyagi támogatás is kellene hozzá. Ő rámnézett mosolyogva, mint ha most is látnám, s csak annyit mondott: Csöpi, neked van hited! Menj haza és dolgozz! A pénz nem a te dolgod. Az az Istené! Ha annak a háznak állnia kell,

állni fog! Én hiába adok neked bármennyi pénzt, ha Isten nem akarja.

– **Ekkor még nem kaptott egy fillér támogatást sem?**

– Semmit nem kaptam. Illetve kintről kaptott szebb minőségű ruhákat kezdtem árulni az udvaromban, ahol nyitottam egy „turkálót”, melynek bevételéből kezdtem építeni az Otthont. Első befektetésként megvettünk egy telket, ahová szerettük volna felépíteni a Házat. Ezt azonban nem sikerült megoldanom, mert *Funar*, az akkori polgármester azt mondta: ameddig nem törölöm a magyar szót a cégjelzésünkből, nem építkezhetem.

Sok kellemetlenséget kellett végig szenvednem, át kellett élnem nagyon sok kínszenvedést, de azt mondtam: nem mondok le a tervemről. S küzdelmem eredményeként itt a *Hajnal*-negyedben

sikerült megvásárolnom egy másfél ezer négyzetméteres telket. Itt már belepótoltak a telekvásárlásba Anton atyáék az ausztriai kamilliánusok. Hamarosan le tettük az alapkövet. Ekkor természetesen több közéleti személyiséget meghívtam. Mindenki mindent megígért,

A Szent Kamill Otthon lakóival

de senki nem tett le egy garast sem az asztalra. Illetve egyvalaki. A Szentírás írja: a szegényember egy fillérje többet ér a gazdagénál. S ez valóban így történt. A jelenlévők mosolyogtak, jól érezték magukat, ettek-ittak, s egyedüli támogatóként a marosvásárhelyi *Lorántffy Zsuzsanna Egyesület* kicsi csoportja hozta el szeretettel az összegyűjtött 300 ezer lejt. Ennél nagyobb meglepetést és örömet nem okozhattak volna. Az osztrák kamilliánusok is jelen voltak, ők pedig Tamás módjára hitetlenkedtek: hogy épülhet fel ez az épület csupán az általuk küldött adományokból?!

Ti csak hozzátok, mi majd meglátjuk a többit – mondtam nekik. Az alapkövetélés után, amikor valójában megláttam a kiásott alapot, megijedtem. Hiszen papíron kicsi ügyes épület volt, az életben pedig kolosszális nagy területet foglalt el. De ekkor már nem volt visszaút.

Az első pofonütést akkor kaptam, amikor az első vállalkozóval megkötöttem a szerződést, majd az összegyűjtött 60 ezer márka előleget felvette és eltűnt vele. Ma már ez a magyar ember száguja a milliárdosok sorai között. Ez a lopás nagy érvágást jelentett, de ekkor sem álltam meg. Tudtam, hogy Isten gördít olyan köveket elé, melyeket át kell lépnem, vagy arrébb kell tolnom. Közben rendszeresen jártam Ausztriába egy kis mikrobuszon, amit adományként kaptam, s hozzákezdtam az építkezéshez. Plusz foglalkoztam a Társulattal, és a férjemmel.

Az osztrákok pedig csak ámultak, bámultak, hisz az úgynevezett rongyokból kapott pénz csodát teremtett, az épít-

kezés vált a legnagyobb bizonyítékká, hogy a pénz befolyt. Mint a szorgos kicsi hangya, mindig elteszek valamit, hátha jó lesz holnapra. Úgy igyekeztem, hogy a tagságot se hanyagoljam el, a munka is haladjon, s a pár segítőknek is tudjak adni valami anyagi juttatást.

– Hány év alatt épült fel a Szent Kamill Otthon?

– 1996-ban kezdtem el az építkezést, majd következett egy leállás. 1997-ben folytattam tovább. 2000-ben Istenhez fohászkodtam, s arra kértem, adja meg nekem, hogy – az épületből nem hiányozhat a lelkiség –, felszenteltethessük a kápolnát. A 2000. évet ezzel a lépéssel akartam köszönteni!

2000-ben első alkalommal látogatott meg bennünket *Leonhard Gregotsch* Provinciátus atya, a bécsi kamilliánus rendek főnöke. Még tető nem volt a házon, látogatása augusztus elején történhetett, s döbbenetesen mondta, lehetlenség, hogy felépüljön egy ekkora épület csupán a hozzájárulásokból. Sokan nevettek rajtam, mert mindenféle „szemetet” összehordtam: ablaküvegeket, csempét stb., amit később felhasználtam. Majd később, amikor Gregotsch atya látta, hogy áll a ház, azt mondta: megszületett, megnőtt a gyermek, mostmár sapkát, ruhát adunk rá. Ekkor megkérdezte, mekkora az épület körüli szabad mozgási terület? – Atya azért alakítottam ki több teraszos részt az épületben, mert nincs területem, csupán négy méter jobbról, két méter balról. Rámutatott egy területre: – Itt van üres terület! – Igen, de azt eladják, pénz kellene hozzá! – Beszélj meg, máris van

pénz rá! Így köszönhettem meg neki, hogy 4000 négyzetméter telek területet megvásárolt nekünk, így az otthonnak van egy tágasabb mozgási lehetősége. Azt mondta ekkor: – Aki felvállalta ezt a nagy munkát, megérdemli hogy be is fejezze azt.

Erre azt válaszoltam neki: – Atya, szeretném, ha a kápolna még ebben évben elkészülne. Ha küldik a padokat, asztalt és a kellékeket, amely kell egy templomhoz, egy hónap alatt befejezzük a munkálatot. – Egy hónap alatt? Nézz körül, itt rengeteg még a munka. – Atya, egy hónap alatt elkészül, szeptember 9-én jöhetnek, felszentelhetik a kápolnát! – Ha ezt beigazolod, megyünk tovább! Egy hét alatt magam letettem a padló-csempét, egy ember segített nekem. A tabernákulumot magam faragtam. A mások által kikacagott üvegeket beépítettem. Asztalossal elkészítettem a kereteket, ráamákat, beüvegeztetem. Kimeszeltem a kápolnát, az építkezési anyagokat lecsiszoltam, felhasználtam, átalakítottam. 2000 szeptember 9-én felszentelték a kápolnát. Az osztrák vendégek – noha a szobákban még kartonok borították a betonföldet –, ámultak-bámultak látva az eredményt. Az osztrák provinciális atya, Leonhard Gregotsch ekkor kezdte el támogatni anyagilag a munkálatokat.

– **Innentől számítva kapott támogatást az egyháztól?**

– Igen. Addig nagyon nehéz volt. 2001. augusztusában sikerült hivatalosan átadnom az épületet. De még következett egy érvágás. Hiába került az intézmény 6-7 milliárd lej értékbe, a

Tanács azt mondta, ez az épület nem annyi, hanem 11 ezer milliárd lej. Még elő kellett teremtenem a hiányzó részt, hogy befizessem állam bácsinak a kért összeget. Egyébként az államtól semmilyen támogatást nem kaptam. Soha nem voltam felmentve semmiféle fizetségek alól, mindenféle illetéket kifizettem, de soha nem tartoztam senkinek.

Aznap, amikor beiktatták az épületet, kint voltak a polgármesteri hivataltól, majd másnap reggel telefonáltak, hogy állj meg vándor, vissza az egésszel, mert nem engedi *Funar*, hogy beiktassák ezt az intézetet! Először megkérdeztem tőlük, elkövettem-e valamilyen hibát, vagy van-e kifogás a tervezésben vagy a kivitelezésben? – Nincs. – Akkor mi a baj? – Tetszik tudni, mi a baj, nem szabad. – Már telekkönyvezve van az épület, hivatalosan bejegyezték. – Az nem lehet!– De igen, lehet. Amikor aláírtam a szerződést, aznap elmentem a hivatalba, és kértem, hogy azonnal telekeljék az intézményt. Onnan már nincs visszaút! Ettől a pertől kezdve elindult egy három évig tartó küzdelem a fináncokkal, a gazdasági rendőrséggel, az adóhatósággal, mindenki a fejünkön volt. Mert azt mondták: ez az asszony felépített valamit, ez nem lehet!

– **Hogyan védte ki ezeket a támadásokat?**

– Isten kegyelmével, aki erőt adott és hittel áldott meg. Mindezek mellett nagyon nehezen, mert 1999-ben egyik nap a férjem rosszul lett, és kiderült, hogy veserákja van, pár hónap alatt elment. Az utolsó beszélgetésünk egyikén azt mondta, nem szabad megállnom, tovább

kell menjek, mert ő nem engedni, hogy abbahagyjam az elkezdett munkát! Attól kezdve nekem más dolgom nincs: a 24 órából ha lehet 24 órát végigdolgozom.

– **Anton atya mondta, az Ön hite is kellett az intézmény felépüléséhez...**

– Pontosan. Ő azt mondta nekem, menjek haza és dolgozzam! Kitartóan, meg nem alkudva. Mai napig érzem, hogy Isten fogja a kezem és nem hagy el. Noha most más gondokkal küszködöm. Fizetnem kell a munkatársaknak. Volt olyan esetem, hogy egy óra múlva fizetnem kellett, de nem tudtam miből. Most vajon hogyan lesz, Uram? S az utolsó órában megjelent valaki és letette az asztalra azt az összeget, melyet a fel nem használt ajtókért, ablakokért kapott, amiket elhordtunk Ausztriából. Ma már nem idegeskedem, mert tudom, Isten ott áll mögöttem és megsegít. Ahogy eddig, ezután is.

– **Csőpiké, kik az otthon lakói?**

– Az Otthon lakói, a legnehezebb helyzetben élő idős emberek vagy fiatalok, a legnyomorultabb állapotokat vállaltam fel. Civilizált, korszerű otthont építettem, de Kamill nem a könnyű eseteket vállalja, hanem azokat, akiket már valóban mellőznek. Akiket meguntak, vagy épp nem vállalnak a családban. A sebes, a beteg embereket. Kamill is ezt tette. Próbálom elérni, hogy az ápolást igénylő emberek részesüljenek segítségben. Ők a kicsi gyermekeim, ők a mi szüleink, testvéreink. Van egy harminc éves lakónk is, tanárember, aki elvesztette mindkét lábát vonat szerencsétlenség következtében. Megsérült a feje is, a családja nem óhajtja.

Vannak, akik tudnak fizetni, de nem mindenki. Senki sem tudja a másikról, hogy tud-e fizetni? A módosabb, tehetősebb hozzátartozók még nem értek olyan civilizált gondolkodási fokra, hogy felfogják, azért kellene adjanak két-három fillérrel többet, hogy a valóban rászorulókat is segítsék!

– **Beszélgetésünk elején említette, hogy az osztrák kamilliánusok vezetője kétkedve hallgatta kezdetben, hogy ön építkezni óhajt. Mit mond ma ez az atya?**

– Azóta is rendszeresen jár hozzánk. Időközben a nyíregyházi Kamilliánus kolostor vezetője lett, mert végre visszatért Magyarországra a Kamilliánus rend. Magyarországon az eredeti rendház Győrben működött, ám a kommunisták megszüntették, s a változások után a 90-es évek elején Nyíregyházán kaptak helyet és ott találtak otthonra. Anton atya szenzációs ember, Kamill sebeit hordozza élete végéig.

– **Ezt hogy kell érteni?**

– 26 éves korában teológia tanárként a diákokkal együtt részt vett a testnevelési órán, elesett és eltört a térde. Különös módon olyan sérülést kapott, hogy a térdét azóta sem tudja behajlítani, a lábán keletkezett nagy fekély pedig nem gyógyult be. A mai napig ugyanúgy viseli, mint annak idején Kamill hordott tályogot a lábán. Eközben vidám ember, végtelen szeretet árad belőle, s aki találkozik vele, meggyógyul. Ő mindig arra biztat: – Te Csöpi, nem állhatsz meg sohasem!

– **Szíveskedjen szólni örmény gyökereiről! Lehet, hogy innen hozza „üzletasszonyi” hajlamait?**

– A gyökereim kemények: apai ágról *szamosújvári* örmény család, nevezett *Ágopcsa*, édesanyám részéről *székely-udvarhelyi* nemes nagyszülők az őseim, nevezett báró *Bálint* család.

Nem fogalmaznám *üzleti érzék*nek a mindennapi tevékenységemet, inkább azt mondom, vallom és hiszem, hogy bennem az örmény és a székely katolikus ember lelki kereszténysége tükröződik, igazolódik. Az örmények és székelyek igazi jó katolikusok. A mindennapi ügyeskedésem a lelki belsőmet tükrözi, amely a karitatív munkám és a mögötte lévő dolgok anyagi feltételeinek előteremtéséhez szükséges.

Az, ami a gyökereimet még ezenkívül érzékenyen bizonyítja, összhangba hozza, az nem más, mint a faragás tudományának művelése, a fa sajátságos költészetének feltárása. Művészettörténészek már régen megállapították, hogy az örmény művészet sajátságos kifejezései szerint faragom a fát, a csipke nőiességet sem mellőzve. Talán ennyit mondanék gyökereimről, keresztényi lelkiségemről.

– **Milyen *ars poetica* vezérli ezen a nem mindennapi úton?**

– Ha beteget ápolok, Istent szolgálom. S ha nem így gondolkodunk, tapasztalhatjuk, hogy egyre fogy a nemzetünk, mert hitetlen. Tapasztalhatjuk a vérengzéseket, a háborút, ez mind azt igazolja, hogy hitetlenül élnek az emberek. Pedig Isten kiválasztott bennünket, hisz terve van mindannyiunkkal.

– **Az íróasztala mögött látható felakasztva egy nagy rózsafüzér. Kitélt kapta?**

– Anton atyától. 2000-ben – ez volt az egyik legnagyobb meglepetésem –, a Kamilliánus rend megadta a legmagasabb kitüntetést és elismerést Rómából. Sosem gondoltam rá, hogy Rómáig eljut a hírünk. Az osztrákok hazajárnak a Szent Kamill Otthonba, s mai napig csodálkoznak, ha felismerik, hogy melyik kézimunkát hozták. Vagy melyik tányér az ő adományuk. Boldogok, akik adakoznak, mert lélekben gazdagok.

Igazolhattam, hogy nem mindenki tolvaj ebben az országban. S mi, erdélyi magyarok felvállaltuk Isten ajándékát, úgy ahogy édesanyám mondta halála előtt: Légy büszke kislányom, hogy Isten magyarnak teremtett!

Újabb domborművek

A Magyar Képzőművészeti Egyetem és a Semmelweis Egyetem 2006/2007. tanévre kiírt közös domborműpályázatán hét nyertes alkotás született: *Baló József, Soós Aladár, Mozsonyi Sándor, Babics Antal, Magyar Imre, Issekutz Béla*, valamint *Straub F. Brúno professzorokról*.

A műveket – a tavalyi pályázaton nyertes *Verebély Tibor* professzorról készült portréval kiegészülve – 2007. június 27-én szerdán 11.00-kor avatták fel a Semmelweis Egyetem Igazgatási épületének I. emeletén, a Tanácsterem előtti folyosón.

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

3. rész

Az ókori Örményország

Az örmény államok keletkezése

Az első örmény állam Urartu állam helyén jött létre a Kr. e VI. században. Az uralkodó hatalom kicserélődése nem egyik napról a másikra következett be. Az első csapást Urartura nézve az jelentette, amikor az asszír uralkodó, III. *Tiglatpilezer* 743-ban hadjáratot indított ellene és jelentős vereséget mért rá, kifosztva fővárosát, *Tuspát*. Ezután II. *Szargon* hadjárata következik, aki elpusztítja *Muszaszír* városát, ahol az urartui legfőbb istenség, *Khaldi* temploma állt. A VII. században az Asszír Birodalom ugyan meggyengül, de újabb pusztító hadak vonulnak végig Urartu területén: az észak felől betörő nomád *kimmerek* és a *szkíták*. Érdekes, hogyan őrizte meg e két iráni nép emlékét a Kaukázus két régi

népe, az örmények és a grúzok saját mitológiájukban. A kimmerek nevét a grúz nyelv örökítette tovább: *gmiri* = hős, míg a szkíták (saját elnevezésük: *szaka*) emlékét az örmény nyelv: *höszka* = óriás.

A VII. sz. végétől a VI. sz. elejéig Urartu még fennállt ugyan, de területe a felére zsugorodott, végül átadta helyét az örmény államiságnak.

A VII. század végén új hatalom jelent meg a Közel-Keleten: a Méd Birodalom. Ők Babilonnal szöveterkettek Asszíria ellen, és ebbe a szövetségbe

Szt. Ecsmiadzin Székesegyház

beletartozott az első ismert örmény fejedelem, *Parujr* hadserege is. A szövetségesek 612-ben *Ninive* városánál döntő vereséget mértek Asszíriára. A keletkezett hatalmi űrt kihasználva jöttek létre az első örmény államok.

Az a tény, hogy Urartu állam még meg sem szűnt egészen, az örménység máris önálló államokat hoz létre viszonylag nagy területen, arra utal, hogy az örmény nép az urartui uralom alatt megerősödött és számszerű fölénybe került. A csupán katonai hatalommal egybetartott urartui állam több, indo-európai és egyéb nyelvű népe a Kr. e. I. évezred első felében örményajkúvá vált.

Ervandida-dinasztia

Asszíria vereségét követően, a Kr. e. VI. század elején I. (*Rövidéletű*) *Ervand* alapított államot az egykori Urartu területén. Ő az ún. Nagy-Ör-

Garni. Pogány templom

ményországnak volt az alapítója. A következő századokban ezen az államon kívül még további örmény államok is léteztek a térségben: nyugatra *Kis-Örménországnak* (nem összetévesztendő a középkori Kilikiai Kis-Örménországgal), délnyugatra pedig *Szophéné* (örményül: *Copk*). Megjegyzendő, hogy a Nagy-Örménországnak elnevezés nem vonható párhuzamba a Nagy-Magyarország névvel: az előbbi egymással *egyidőben* létező államok elkülönítésére szolgál, míg az utóbbi Magyarország területére *időbeli változására* utal.

Az Ervandidák államát hamarosan bekebelezte egy újonnan született birodalom, a Perzsa Birodalom. Ez utóbbi volt a világ első nagy birodalma, amely Európától Indiáig terjedt. Ebben a birodalomban az örmény tartományt továbbra is ervandida helytartó irányította.

A perzsa I. (*Nagy*) *Dareiosz* király évkönyvében, az ún. *behisztuni feliratban* szerepel először az *Armina* név úgy, hogy már egyértelműen örménylakta tartományra utal. A korszakról további források HÉRODOTOSZ műve, a *Tudakozódások* (Hisztóriai), valamint XENOPHÓN *Felvonulás* (Anabaszisz) című munkája. Mindkét műben szó esik az örmények korabeli életmódjáról is.

A makedón Nagy Sán-

dor 336-323 között nyugatról kiinduló világbirodalmat hoz létre, amely elsöpri Perzsiát és szintén Indiáig terjed. Ekkor az ervandida örmény állam rövid időre ismét önállósodni tudott. Nagy Sándor halála után a birodalom darabokra hullott, a középső és keleti rész *Szeleukida Birodalom* néven maradt fenn. A Szeleukidák ismét fennhatóságuk alá vonták Örményországot.

Artaseszida-dinasztia

Ekkor új hatalom jelent meg Nyugaton: a *Római Birodalom*. Kr. e. 190-ben Magnésziánál súlyos vereséget mértek a szeleukida államra. Ennek köszönhetően a Nagy-Örményország függetlenné vált és erős királyság lett, amely Kr. e. 189-Kr. u. 428 között, azaz több, mint 600 esztendőn keresztül fennállt.

Az Örmény Királyságot I. *Artasesz* (Kr. e. 189-160) hozta létre. Mintegy száz évvel későbbi utóda, II. (*Nagy*) *Tigrán* (Kr. e. 95-55) volt az, aki egyesítette az akkor még egymástól függetlenül létező örmény államokat. Nagy Tigrán a legjelentősebb örmény uralkodónak mondható. Elfoglalta a szomszédos államokat: Kappadókiát, Szíriát, Palesztina egy részét, Mezopotámia északi

Khor Virap kolostor

részét és Irán északnyugati részét. Ezzel hatalmas birodalmat hozott létre, amely délnyugaton a Földközi-tengerig, keleten a Kaszpi-tengerig, északnyugaton pedig csaknem a Fekete-tengerig tartott (tehát ezen állam határait sem „mosta három tenger”). Nagy Tigrán felvette a „*királyok királya*” címet. Ahogyan Nagy Sándor is gyakran tette (*Alexandria*), Nagy Tigrán is számos várost önmagáról nevezett el birodalma legkülönbözőbb pontjain (*Tigranakert*). A főváros az a Tigranakert volt, amely a Nagy-Örményország délnyugati részén, ám Nagy Tigrán birodalmának közepén volt található.

A rómaiaknak azonban nem volt ínyére, hogy keleti határaikon egy ilyen erős állam formálódott. Sereget küldtek Örményország ellen, amelyet *Lucullus* vezetett. Lucullus Kr. e. 69-ben behatolt Örményországba és elpusztította a

fővárost, Tigranakertet. Kr. e. 68-ban az *Aracani*-folyó mellett döntő vereséget mért az örmény seregre. Az *artasati szerződés* nyomán az örmény állam elveszítette összes hódítását, és a korábbi területre zsugorodott össze.

Arsakida-dinasztia

Az *Artaseszida*-dinasztia Kr. e. 189-r. u. 1-ig uralkodott Örményországban. Kr. u. 1-r. u. 66 között különböző idegen dinasztiák szereztek meg a hatalmat, de egyikük sem tudta tartósan fenntartani uralmát, azaz nem váltak örmény dinasztiává. *Zsidó*, *párthus* és *grúz* uralkodók váltották egymást, gyakran egymást elűzve és visszatérve.

Kr. u. 66-ban végül I. *Arsak* tudta megszilárdítani hatalmát. Az ő dinasztiája Kr. u. 428-ig állt fenn, mint örmény dinasztia.

Örményországban ebben az időben három kulturális hatás érvényesült. A régi örmény isteneket még a perzsa uralom idején felváltották a perzsa istenek és a tűzkultusz. A szeleukida uralom idején a görög hatás érvényesült, ekkor vált Örményország *hellenizált* állammá. Az ország hivatalos nyelve évszázadokon keresztül a görög volt. A perzsa isteneket is igyekeztek a görög istennel azonosítani. A Kr. u. I. században épült

Garni városában az a templom, amely a perzsa Mitrász-kultusz központja volt, ám görög stílusban épült. Az ornamentikák azonban már örmény mintákat mutatnak. A harmadik külső hatás a szíreké volt. Az ország déli tartományaiban szír kancelláriák és szír iskolák működtek.

A kereszténységet is görög, illetve szír térítők kezdték el terjeszteni. Ezért az örmény liturgia lényegében görög szövegeken alapszik, de számos szír elemet tartalmaz.

Az örménység legjelesebb keresztény térítője a párthus származású *Világosító Szt. Gergely* volt. Örményországban római nyomásra keresztényüldözés folyt. IV. *Tiridat* király Világosító Szt. Gergelyt mély verembe vetette. A mély verem örményül *Khor Virap*, így hívják a mai napig azt a kolostort, amely e verem felé épült. A király súlyos bőrbetegséget kapott, majd a nővére álmodott, hogy addig nem gyógyul meg, amíg Világosító Szt. Gergelyt ki nem hozza a börtönből. Több, mint egy évtizednyi raboskodás után Gergely kiszabadult, a király meggyógyult és megtért. Örményország a világon elsőként államvallássá tette a kereszténységet a IV. század elején. A legenda szerint Világosító Szt. Gergely jelenést látott, amelyben megjelent neki Krisztus, és megmutatta, hol építsen templomot. Megépült a világ első, ma is álló keresztény temploma,

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszönjük *Dr. Csulak Levente* közösségi tagunknak 25.000 Ft, valamint *Dr. Angyaláti Enikő* közösségi tagunknak 10.000 Ft adományát, amellyel az egyesület működését segítették.

Gyergyói örményekről a Fővárosi Örmény Klubban

A 2007. június 21-i Fővárosi Örmény Klub rendezvényén bemutatkozott Fülöp Ákos atya, az Örmény Katolikus Plébánia frissen kinevezett adminisztrátora. Magáról elmondta: anyai Nagyapja Marosvásárhelyen élt, örmény ősei pedig Erzsébetvárosból származnak. Mint mondta „félíg örmény, félíg székely”. Jelenleg a nagytétényi plébánián szolgál, és Erdő Péter bíboros, Esztergom-budapesti érsek az örmény katolikus közösség vezetőjévé nevezte ki. Ákos atya jó kapcsolatra törekszik az örményekkel, az örmény kisebbségi önkormányzatokkal szeretné minél előbb felvenni a kapcsolatot.

Az est másik vendége és meglepetése Garda Dezső történész, egyetemi docens, romániai parlamenti képviselő volt, aki könyvet írt a gyergyói örményekről.

Fülöp Ákos atya bemutatkozása

Kétkötetes művében (*Garda Dezső: Gyergyói örmények könyve I-II., Hadimúzeum Alapítvány, Budapest, 2007.*) megállapítja: az első nagy örmény beáramlás Erdélybe az 1637-es évben kezdődött az összeírások szerint. 1776-ig Gyergyónak jelentős szerepe volt abban

a moldvai üldöztetések idején, hogy az örmények Erdélyt választották lakóhelyül. Kutatásai szerint az örmények mindig ragaszkodtak ősi hitükhöz, vállalták a székelyekkel való együttélést. S noha kialakult egy ellentét a XVIII. század közepén, a Céh-rendszerek létrehozása idején, – korlátozó intézkedéseket hoztak az örményekkel szemben –, noha mindig kereskedő ésszel gondolkodtak az örmények, soha nem használták ki a székelyeket, nem úgy, mint a zsidók. Gyergyószentmiklóson négy bankot hoztak létre, élen jártak a magyar irodalmi színjátásban, kulturális téren, továbbá meghatározó szerepük volt a kereskedelemben, az ipari testületekben. Az 1945-ös földtörvény tönkretette őket, a lakosság 60%-a kulák-listára került.

Garda Dezső elmondta: a kötet megírása idején sok akadályoztatásban volt része, ám felesége, aki örmény származású, mindig mellette állt. Több, mint 30 éven keresztül kutatta a székelység,

Garda Dezső történész Erdélyből érkezett

s ezen belül a gyergyói székelyek és örmények történetét. A kötet előszavában megállapítja: „A könyv megírásának objektív tényezői között említhetem dr. Puskás Attila vikárius-plébános úrnak a segítségét, aki a kutatás céljából rendelkezésemre bocsátotta a Mercantille Forumnak a plébánián található kéziratanyagát. A könyv írásának időszakában nem nélkülözhettem Zárug Aladárnak, örmény katolikus egyház főgondnokának, jelenleg pedig mindenesé- nek a segítségét...”

Dr. Garda Dezső
1948. augusztus 26-án született Kolozsváron.

Iskolai és egyetemi tanulmányait szülővárosában végezte. A „Babes-Bolyai” Tudományegyetem történelem szakának elvégzése után Gyergyóremetére

helyezték ki, ahol 1978-ig történelem tanárként tevékenykedett. Attól kezdődően a Salamon Ernő középiskola és a 6-os számú általános iskola tanárként fejtette ki tevékenységét. 1997-től egyetemi docens a „Babes-Bolyai” Tudományegyetemhez tartozó

gyergyószentmiklósi turisztikai egyetemen. 1996 óta az RMDSZ képviselője.

Könyvei az 1989-es változások után jelenhettek meg. 1992-től kezdve 12 kötetet jelent meg. Ezen kívül 59 nagyobb tanulmánya látott napvilágot könyvekben, szakfolyóiratokban, és évkönyvekben. Írásainak, újságcikkeinek száma 186.

Frigyesy Ágnes

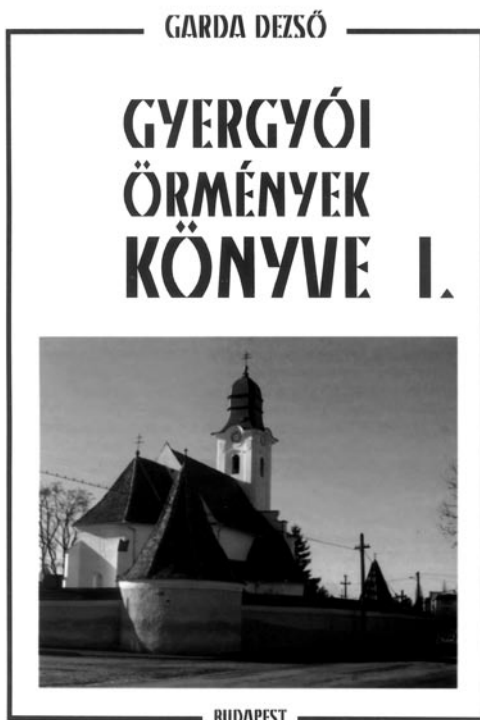
Frigyesy Ágnes (elöl) a Füzetek főszerkesztője a közönség soraiban

Ismét gyarapodott az örmény szakirodalom: Gyergyói örmények könyve I-II.

Az utóbbi tíz évben jelentősen megnövekedett az örményekről szóló magyar nyelvű irodalom. De ebben eddig a ma is jelentős Gyergyószentmiklóson levő örmény közösség kevésbé volt képviselve. Mostmár ez is megtörtént! *Garda Dezső* egyetemi docens, történész tollából megjelent a „Gyergyói örmények könyve I-II.” (Bp. 2007.) A két kötet 474+459=933 oldal!

Mitől ilyen bő? Mert szinte forráskiadványnak tekinthető! Sok idézet, táblázatok, grafikonok, családfák, s még a temető helyrajza is megtalálható benne. S mindjárt itt említeném: hogyan kell egy témakör sok apró adatát feldolgozni. Igyekszik mindent felölelni: településtörténetről, gazdasági- meg kulturális életről szól. S emiatt nem könnyű olvasmány. Nem ajánlom, hogy valaki nekiüljön és végigolvassa. Inkább lapozgatni kell, böngészni és „ízlelgetni” az adatokat.

Nehéz erről a több mint 900 oldalról igen részletesen írni. Ám tegyük erre

próbát! Szinte már megszokott, hogy e témakör írásai ismertetik az örmény állam vagy nemzet történetét. Talán elég lett volna pár sor arról: kik az örmények. A második fejezet az erdélyi betelepedést írja le, de a középkori, tolmácsi püspökség nincs említve. Ám az örmény települések ismeretében új adatokat is kapunk. Maga a gyergyószentmiklósi örménység története az I. kötet 85. oldalán

kezdődik. Az első adat 1637-ből való. Említést nyer az 1672. évi bevándorlás is, de ehhez nincs számadat.

Hadd tegyünk itt egy kitérőt. Idéznék Pál Judit tanulmányából: „A hagyomány

szertint 1672-ben háromezer család telepedett be, ezt a számot azonban a 18. század eleji összeírások alapján erősen mérsékelniünk kell, a beköltöző családok száma háromszáz körül lehetett.” (Az erdélyi örmények és beilleszkedésük a magyar társadalomba. I: Limes /Tatabánya/ 96/3, 45.o.)

Ha Garda Dezső által közölt XVIII. sz. eleji adatokat nézzük, kb. 50 család kerülhetett Gyergyószentmiklósról (vö.: I.88.o.). Érdekes volt a szerző reagálása hozzászólásunkra: nem akart senkit sem cáfolni. Ezt tán a szerénysége mondatta vele, mert ez az egész előadására jellemző volt!

Nincs lehetőség sok boncolgatásra, egy idézetet azért kiemelnek: „A gyergyószentmiklósi örménység rítusa a XVII. századi letelepedés időszakában monofizita volt” /II. 58.o./ A monofizitizmus hittani irányzat és nem rítus! (Fő tétele: Krisztusnak csak isteni természetű van. Hogy ezt az örmények

teljes mértékben nem vallják: az teológiai történeti kérdés.) Mindenesetre az idézet arra mutat, amit általában tapasztaltunk is: kiváló kutatók és szerzők sincsenek tisztában az örmény kereszténység egyes tényeivel. (Feltehetnénk a kérdést: honnan is lennének; de ez nem ment fel az utánajárás és a tisztázások alól!)

Szép ismertetést olvashatunk a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templomról. Gyergyószentmiklós még abban is szerencsés, hogy itt maradt meg legnagyobb számban az örmény katolikuság, de amikor ezt a kérdést tárgyalja a szerző, valami bizonytalanságot érzünk (II. 340. o.), pontos számot nem tud adni.

Végeredményben a két kötet által közelebb kerülünk a gyergyói örménység megismeréséhez, s ez jól szolgálja a további kutatásokat, hisz az érdeklődés is emelkedőben van.

Dr. Sasvári László

„Az örmény liturgia megemlékezéseiből”

Emlékezzél meg Uram és irgalmazz, és légy kegyes az elhunytak lelke iránt. Adj nekik nyugalmat és világosságot, és sorold be őket szentjeid közé, menyei Országodba, és tedd őket méltóvá irgalmasságodra.”

Nem győzünk eleget imádkozni elköltözött testvéreinkért, s ebbe az örmény egyház igencsak élen jár. De ők értük mondott imáinkat meghálálják, segítenek bennünket a mennyből, hogy mi is méltókká legyünk az irgalmasságra.

Dr. Sasvári László

„Az elszáradt virág nem nyílik újra.”

(Antoine de Saint Exupéry)

Elhallgatott népiptás

Május végén, a *Fővárosi Örmény Klub* rendezésében mutatta be *Issekutz Sarolta*, az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* elnöke az egyesület gondozásában kiadott *Az örmény genocídium* című könyvet, amely az *Örmény Kultúra Hetén* jelent meg magyarul. A jereváni történész professzor *Nikolaj Hovhanniszján* tanulmányának elején rövid történeti és földrajzi áttekintést ad *Örményországról*, majd a népiptás előzményeit, okait, a kíméletlen végrehajtást mutatja be.

Az örmények hazája az *Örmény-hegyvidék*, amelynek területe 300 000 km², túlnyomó része ma Törökországhoz tartozik: a mai örmény állam területe csupán 30 000 km². A XVI. században az *Oszmán Birodalom* és *Perzsia* is szemet vetett az örmény földre. A hosszas, ki-kiújuló harcok eredményeként a XVII. század közepére *Nyugat Örményország* az *Oszmán Birodalom* része maradt, *Kelet-Örményország* pedig perzsa uralom alá került. A keleti vidék később Oroszország birtoka lett, ahol kedvezőbb alakultak a körülmények. A XIX. századra az *Oszmán Birodalom* területén mintegy hárommillió örmény élt. A soknemzetiségű birodalom megpróbálta beolvasztani a kisebbségeket, és nem válogatott az eszközökben. Akkori politikáját sorozatos megszárlások, az arab, szír, a görög, a bolgár és az örmény nemzetiségek elleni kegyetlenkedések jellemezték. „*Az örmény kérdés legjobb megoldása az örmények fizikai megsemmisítése*” – adta ki a parancsot *II. Abdul Hamid* szultán. Megkezdődtek a pogromok, a deportálások a szisztematikus népiptás, amelyet – úgy gondolták – az I. világháború füstjétől nem vesz észre a világ. 1915. április 29-től az örmény

genocídium kezdetétől a hárommillió emberből 1922-re ötszázezer maradt. Ilyen súlyú és léptékű bűncselekményre az emberiség történetében nem volt példa.

A könyv illusztrációjaként a jereváni *Örmény Genocídium Múzeum* kiállítási anyaga szolgál, amelyet a népiptás kilencvenedik évfordulójára állítottak össze. Megrázó és megdöbbentő fényképeket láthatunk lefejezett katonákról, felakasztott férfiakról, éhen halt gyermekekről, csontvázzá soványodott anyákról, halomba hordott holttestekről. Az ember embertelenségének bizonyítékai.

– A könyv megjelentetésének célja – mondta *Issekutz Sarolta* –, hogy megismertesse a magyar olvasókkal a népiptás hiteles történetét, amelyet mai napig méltatlanul elhallgatnak, és megtörténtét összesen tizenöt ország ismeri el hivatalosan. Szeretnénk, ha Magyarország is csatlakozna ezekhez.

PZS

Főállású örmény, *Issekutz Sarolta* az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* elnöksége mellett a *Fővárosi* és a *II. kerületi Örmény Kisebbségi*

Önkormányzat elnöki tisztjét is ellátja, civilben ügyvéd. Vezeti a *Fővárosi Örmény Klubot*, és megalapította az *Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek* című lapot is, amely immár tizenegyedik éve jelenik meg.

– **Főállású örmény?**

– Pontosabban magyarörmény, a XVII. században hazánkba települt, és mostanra magyar anyanyelvűvé vált örmények közé tartozom. Tizenegy évvel ezelőtt hívtam életre a klubot, mert úgy éreztem, szükség van a valahová tartozás érzésére, a közösségi életre, amelynek felélesztésével barátságok alakultak, sőt, rokonok is egymásra találtak. Tizenegy éve minden évben együtt keressük fel őseink földjét, elutazunk Erdélybe, most Lembergbe, az örmény püspökség székhelyére, *Kárpátaljára*. A klubnapokra izgalmas előadásokkal készülünk, amelyek az ősi kultúrát, az örmény tánc- és zeneművészetet, irodalmat, vagy az erdélyi diaszpórát mutatják be. Sok családban a fiatalok nem is sejtették, hogy örmény gyökerűek, most

fedezik fel örménységüket, de tárgyi tudásuk nincs hozzá. Nálunk elsajátíthatják a nyelvet is – ami egyébként rendkívül nehéz. Az az eredeti nyelv, ami a XIV. században ragadt az örményekre Krímiában, és amit a XVII. században az Erdélybe települő örmények beszéltek, kétszáz éve kihalt, ma már csak a liturgiák szövege őrzi.

– **Hány örmény származású család él a kerületünkben?**

– Mintegy száznegyven, százötven családról tudunk Budapesten belül éppen a második kerületben szavaztak a legtöbben az örmény Kisebbségi Önkormányzatra, itt sikerült a legjobban megmozgatni az örmény gyökerűeket. Tudják, hogy az államtól kapott támogatást maradéktalanul az örmény kultúra megismertetésére fordítjuk. Nagyon örülünk, hogy egyre többen, magyarok és más nemzetiségi csoportokhoz tartozók is érdeklődnek irántunk.

(Megjelent a *Budai Polgár - Kisebbség* 2007/11 – június 1-i számában)

Meghívó
Fővárosi Örmény Klub
2007. július 19. 17 óra

Cím: V. Budapest,
 Semmelweis u. 1-3.

Bartók terem

Filmvetítés

Rendező a Budapest Főv. XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
H-1015, Budapest I. Donáti u. 7/a
Postacím: H-1253, Budapest PF. 199.
Tel: (36)(1) 201-1011 Fax: (36)(1) 201-2401
E-mail: magyar.ormeny@infocentrum.hu
www.magyorom.auctoris.hu

Dr. Soltész István
a Magyar Országgyűlés Főtitkára részére

Adománylevél

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (1015 Budapest Donáti u. 7/a.) ezennel

Nikolaj Hovhannisján: Az Örmény Genocídium

c. dokumentumkötetéből 400 példányt és 400 kísérő levelet ajándékozik a Magyar Országgyűlés képviselői, vezető tisztségviselői részére, amelyeknek célba juttatását kéri.

Az ajándékozás célja, hogy a magyar politikum hiteles forrásból ismerje meg a XX. század első népiptása, az Örmény Genocídium történetét, amely 2.5 millió örmény áldozatot követelt s gyakorlatilag kiirtotta az örmény nemzeti kisebbséget ősi földjén, a mai Törökország területén.

Köszönjük, hogy elfogadták adományunkat és eljuttatják képviselőinknek.

Budapest 2007. június 19.

Tisztelettel:

(Handwritten signature)
Dr. Issekutz Sarolta

Elnök

Adományozó

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK
Kulturális Egyesület
1015 Budapest, Donáti u. 7/a
Lévélcím: 1251 Bp. Pf. 70
Tel.: 201-1011 TEL./Fax 201 2401

(Handwritten note)
Értve:
2007.06.19.

(Handwritten signature)

Fővárosi Örmény Klub

2007. augusztus 16. 17 óra

Műsor:

– Vendégünk *Losonczy Lilla* festőművész
és férje, *Losonczy Miklós* művészettörténész

– Az örmény zene

A klubestet Bp. Főváros XVI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzata rendezi,
támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Örmény Est Marosvásárhelyen

„Vannak vidékek ahol csak úgy lehet megmaradnunk ha kezembn a kezed”. (Kányádi Sádor). E sorok szellemében találkoztak 2007. június 2-án második alkalommal a marosvásárhelyi örmény származásúak és szimpatizánsok.

Az *Örmény Est* első kulturális részében a jelenlévőket *Dr. Puskás Attila* egy rövid barangolásra hívta *Szíría* és *Libanon* tájaira. Az érdekes diavetítés keretében megismerkedhettek azokkal a vidékekkel, ahová a török hatalom az anatóliai örményeket erőszakkal deportálta. Megdöbbenő képsorok érzékeltették a kilátástalanságot, a reménytelenséget, amit a sivatag minden eltévedt, elveszett számára jelent, és amit a pusztulásra ítélt örmény deportáltak átéltek. Az áldozatok emberi maradványait ma *Deir Zorban* múzeum őrzi. A túlélők által összeszedett és „kiállított” koponyák, csontváz-maradványok rettenetes látványa a – sajnos eléggé ritka – *Deir Zoirba* látogató turista számára is elgondolkodtató, és felkiáltójel kellene, hogy legyen minden emberiség elleni igazságtalanságot elkövető szándék ellen. A képsorok a *Musza Dagh-i* vérengzés túlélőihöz vezettek bennünket a libanoni *Andzsarba*, ahol szinte száz évvel a vérengzés után élő közösség tanúskodik az élni akarás mély emberi ösztönéről.

Az est második részében a marosvásárhelyi örmények játékos ismerkedésére került sor. Nevek alapján manapság nagyon nehéz felfedezni és bizonyítani az örmény származást. A meghívó felhívásának nagyon sokan eleget tettek, többen örmény származásúkra emlékeztető tárgyi emlékeket, fényképeket hoztak

magukkal. Láthattunk örmény bibliát, hallhattunk magyarrá fordított örmény verseket, megcsodálhattunk örmény gyógyszertárakból megmaradt műszereket, szelencéket. Láthattunk igazi örmény vonásokat őrző örmény-magyar ősookról készült korabeli fényképeket. És a vallomások alapján kiderült, hogy a mai magyar név helyett *Duha*, *Bogdánffy*, *Szentpétery*, *Lázár*, *Ávéd*, *Biluska*, *Zakariás* stb. családnevet viseltek az ősök. Volt, aki örmény ismerősök iránti tiszteletből jött el az estre, és ígéretet tett további jelenlétéről is.

Az est hangulatába teljesen beleillett *Várady Mária*, erdélyi származású örmény-magyar színművésznő felszólalása, aki *Dr. Issekutz Sarolta*, az EÖGYKE elnök asszonyának üzenetét tolmácsolta, és átadta az Egyesületnek az EÖGYKE gondozásában megjelent *Nikolaj Hovhanniszján*, *Az Örmény Genocídium* című könyvét, valamint az áprilisi budapesti örmény hét eseményeit megörökítő DVD-vel együtt. Ezáltal még közelebb kerül hozzánk az amúgy tőlünk, erdélyi magyaroktól – valljuk be őszintén – kissé távol álló genocídium.

Az est harmadik része a jövőkép felvázolásáról szólt. Az örmény Egyesület értelme az, hogy jobban megismerjük kultúránkat, és bekapcsolódjunk az erdélyi-magyarországi örmény-magyarság vérkeringésébe. Megállapodás

született arról, hogy minden második hónap első szombatján örmény estet tartunk, amire legközelebb, a nyári szünet után, szeptember 1-én kerül sor.

„Vannak vidékek ahol csak úgy lehet megmaradnunk, ha kezembben a kezéd”.

A marosvásárhelyi örmény-magyarág életében ez az est amolyan „*kéz-kérés*” volt. Elérte célját, mert úgy éreztük, hogy valóban közelebb kerültünk egymáshoz.

Székely Imola

Kelengyejegyzék

Czím alatt egy eredeti örmény kézirat hú magyar fordítását közöljük, melyből látszik, hogy a gazdag örmények milyen fejedelmi kelengyékkel látták el leányaikat kiházásítás alkalmával: „Dicsértessék a Jézus Krisztus! 1761, január 28. Isten nevében!

Ez a boldog menyekző Erdélyországban, az örmények Erzsébetvárosában tartatott, a Szent-Háromság (templomának) ajtajában, *XIII. Kelemen* pápa, a jótékony *Mária Terézia* apostoli király, *Batthyáni József* megyés püspök, gróf *Kemény László* gubernátor, *dr. Chéngánosz (Longinus)* apostoli misszionárius, kanonok, apostoli főjegyző, az örmény nemzet főesperese és a mondott város plébánosa, – *Diákoneán Donig ághá* egyházi főgondnok és a kompánia főbírája, végre *Zádigeán (Páskuj) Thorosz ághá* városi bíró idejében.

Eljött *Simon Ászvádur ághá* (úr) szeretett hitestársával Margit urnővel és a papok előtt megkérték *Murád Auxencius* úr és szeretett nejének bikhá Mánuság szeretett leányát Dsis-cháthunt, szeretett fiok Dávid számára törvényes házastársul. Házasságukat tegye az Úr Isten boldoggá, Ámen. – Viszont én Auxencius és hitestársam adjuk szeretett leányunknak mindenekelőtt az Isten

áldását, azután a szülei áldását, végrennyi aranyot, ezüstöt és drágagyöngyöt: Négy arany jegygyűrűt, értéke 60 aranypénz; egy nyaklánczot, értéke 30 arany; két pár fülönfüggőt, az első párnak értéke 6 és a másodiké 3 arany; hat sor drágagyöngyöt, értéke 30 arany; egy drágagyöngy nyakbavalót (gérdán); egy aranyozott ezüst-övet és egy más karmazsin-selyem csattos övet, a kettőnek értéke 6 arany; továbbá négy szoknyát. Az első szoknya zöld szövetből készült, mely aranszállal ékített pozsonyi mellénnyel is el van látva, van a mellényen 16 pár ezüst kapocs; evvel a ruhadarabbal jár egy fehér recze kötény. A második hamú-színű szoknyának ugyanolyan színű mellénye van, melyen 10 pár ezüst kapocs van, evvel a ruhadarabbal is jár egy 'linczi' kötény. A harmadik szoknya kék troket, ugyanolyan színű mellénnyel és 'svab'-szövet köténnyel. A negyedik szoknya 'kálámájká'-ból, mellénnyel és köténnyel. Két mente, az első, mely zöld

morból készült, rövid és aranyzállal van ékítve; 8 pár aranyozott ezüst gombbal, béllése szörme, prémje nyest... A másik mente, mit galamszin vékony posztóból készítették, arany paszománttal van ékítve; van rajta 8 pár aranyozott ezüst gomb; ki van bélelve mállal és szörme torokkal prémezve. Két felső: az egyik szövetből, arany paszománnyal ékítve és szörme torokkal prémezve. A második kék troketből készült, ékítve van arany paszománnyal bélelve és prémezve. – Két fejkötő; az egyik szövetből készült és széles aranycsipkével van díszítve. – 22 ing, ezek közt van a vőlegény-ing⁽¹⁾ is. – Két abrasz: egyik színes, selyemmel van hímezve és csipkével ékítve; a másik, mely szintén csipkével van ékítve, fehér. – Két lepedő; az egyik linczi vászonból, ⁽²⁾ való. – 4 párnahéj: kettő fehér lincziből, csipkével díszítve és kettő lipcei szövetből (czivilich). – 5 velencei kendő: egyik a jegy-kendő

(így neveztetik a jegyváltáskor használt kendő), másik a vőlegényé, harmadik a nyakkendő. – 3 sing fekete fejrevaló fátyol; egy deréalj lipcei czivilichből készült borítóval; két párna; egy tálcza; egy láda és a t. Isten kegyelme folyton-folyvást rajtuk. Ámen.

Viszonyt én Ászvádur hitves társammal Margittal ígértünk a mi szeretett menyasszonyunknak: Dsis-cháthunnak 60 aranyat ⁽³⁾ és egy paplant. Különböven bőven árássa el Isten őket kegyelmével. Ámen.”

1) Az örmény menyasszony maga küld a vőlegénynek inget, evvel megy a vőlegény a templomba esküdni.

2) Akkor szőtt is az örmény asszony.

3) Ezt az ajándékot *ereszcsur*-nak nevezi az örmény.

(Megjelent az *Armenia című lapban* 1892 májusában)

Archívumok mélyéből

Erzsébetváros hatósági határozataiból, 1718 év

Jegyváltás alkalmával ne tartsanak olyan pompás vendégségeket, mint ezelőtt volt szokásban; hanem menjenek el ebédre⁽¹⁾ a vőlegény a menyasszony házához; de se a vőlegény, se a menyasszony részéről ne hívjanak meg senkit. Zene ne legyen a háznál.

A menyasszony atyja *siratót* ne tartasson, mint ezelőtt szokásban volt; de azért a siratóestélyre leányokat hívhatnak, valamint jelen lehetnek a közeli rokonok is. A násznagy ne küldjön a siratóba senkit, a vőlegény pedig legfőlebb négy vagy hat ifjút, kik ott táncolhatnak egy-két óráig, azonban ne vigyenek a menyasszonynak ajándékot, se a menyasszony ne adjon az ifjaknak virágcsokrokat.

Se a násznagnak, se a papoknak kendőt ne adjanak.

Menyekző napján a menyasszony apja, vagy az apahelyettes csak hat pár vendéget vihet a vőlegényhez lakomára, a násznagy feleségével megy. A házhoz a vőlegény szülei hat párnál többet meg ne hívjanak. Kivételt képeznek az idegenek, a papok és a bíró, mert ezek ott lehetnek.

A menyasszony atyja házánál a menyekző napján ne legyen se zene, se vendégség.

Menyekző után való másodnap a vőlegény megvendéghelheti azokat a legényeket, kik neki segítségére voltak; zene is lehet házánál, csak idején menjen mindenki haza.

Eddig szokásban volt, hogy menyekző után a menyasszony apja a vőlegényt és menyasszonyt „házába vitte”⁽²⁾ és ezen alkalommal olyan vendégséget csapott, mely vetekedett a menyekzőkor adott asztallal; e költséges és haszontalan szokást ezennel megszüntetjük. Ültesse asztalához ezen ünnepély napján a vőlegényt, menyasszonyt, nős fiait és férjhez ment leányait; de mást senkit se hívjon meg, még legközelebbi rokonait sem. Ajándékot se a vőlegénynek, se a menyasszonynak ne adjanak.

Nem engedjük meg, hogy ezután menyekző alkalmával kalácsot, vagy chádájéghot (bábakalács) süssenek, elégedjenek meg a kenyérrrel és másnemű eledelekkel.⁽³⁾

Ezelőtt szokásban volt, hogy a házassági szerződés (az írás, melyben meg volt mondva, hogy mit kap a leány szüleitől) nyilvánosan felolvastatott menyekző napján ebéd alatt. E szokást eltiltjuk, készíthetnek ezután is írást, mit aláír a bíró és jegyző. A mit a menyasszony szülei kelengyeképpen⁽⁴⁾ adni akarnak, azt mind feljegyezhetik az iratba (ezüst serleget, kanalat s. a. t.), szóval mindazt, mit tehetségükhez képest adhatnak. Mindaz, mit szüleitől kapott, a menyasszonyi ládában áll.

1) hácz udelu, 2) dun gi chother, 3) Ászkicz indán árkiládz e, or hársznészdáni ál sád cháláds jév chádájégh cshi ánin; oktévin háczov jév ozgá czhégh gérágurnérov. 4) birnáh

(Eredeti örmény kéziratból fordította Szongott Kristóf az Armenia 1892 májusi számából)

„Uram, szabadíts meg a barátaimtól, az ellenségeimmel magam is elbánok.”

(Talmud)

„A buta fecseg, az okos beszél, a bölcs hallgat.”

(Antoine de Saint Exupery)

Meghívó

A Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat

szeretettel meghívja Önt, kedves Családját és Barátait

2007. szeptember 8-án, 17 órakor

Vidám örmény est a Tabánban

című irodalmi, zenei és gasztronómiai csemegére

Flórián Antal és Várady Mária

színművészek,

valamint

Yengibarian David

harmonikaművész előadásában

Helyszín: *Tabáni Terasz Étterem Kávéház Borpince*

Budapest I. kerület, Apród utca 10.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja: a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Frigyesy Ágnes**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.